

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Milan Glamočanin

**Ohranjanje narodne identitete manjšin skozi kulturna
društva v Sloveniji
Primer srbske narodne manjšine**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Milan Glamočanin

Mentor: izr. prof. dr. Jernej Pikalo
Somentor: izr. prof. dr. Miran Komac

**Ohranjanje narodne identitete manjšin skozi kulturna
društva v Sloveniji
Primer srbske narodne manjšine**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Ohranjanje narodne identitete manjšin skozi kulturna društva v Sloveniji, primer srbske narodne manjšine

V sodobnem svetu so identitete posledica raznovrstnih procesov na različnih področjih, kot so nacionalnost, etničnost, družbeni razredi, skupnost, spol ipd. V obdobju globalizacije sta vzpostavitev in utrditev identitete ključna za to, da bi se posameznik lahko opredelil do tega, kdo je, kam gre in h komu spada. Za ohranjanje, potrjevanje in obnavljanje narodne identitete so brez dvoma potrebni določeni simboli, obredi itd. Pri tem imajo pomembno vlogo različna kulturna, športna ali verska društva, združenja in organizacije, lokalne samouprave in podobne institucije, v katerih se združujejo pripadniki etnične skupnosti. Članstvo v kulturnih društvih in podobnih organizacijah, v tem primeru srbske etnične skupnosti, posameznikom na določen način posreduje elemente skupinske identifikacije. Prav zaradi ohranjanja narodnega izročila in jezika prednikov je delovanje kulturnih društev tako pomembno. V teh društvih namreč vse člane in privrženice med drugim spodbujajo tudi k čim pogostejši uporabi srbskega jezika, vsaj med druženjem v okviru društev in na društvenih prireditvah, saj skušajo društva zavest o pomembnosti ohranjanja jezika njihovih staršev in prednikov prenesti tudi na mlajše generacije. Pripadniki srbske narodne skupnosti v Sloveniji, včlanjeni v kulturna društva, imajo več stikov s svojim maternim jezikom, prav tako pa tudi s kulturo, tradicijo in običaji svojega naroda

Ključne besede: narodna identiteta, kulturna društva, srbska narodna manjšina, materni jezik

Conservation of national identity of minorities through activities in culture associations in Slovenia, example of Serbian national minority

In modern world identities are result of diversified process in different area of nationality, ethnicity, social class, society, gender etc. In time of globalization and establishment identity is key issue in relation to every individual and his definition of who is he, where is he going, and who he belongs to. For conservation, certification and restoration of national identity symbols are most important for defining that issues. Cultural, sports, religious associations and similar organizations, where members of ethnic minorities are collecting, have important role in those activities. Membership in cultural associations, in this case of Serbian national minority, is providing elements of group identification to the individuals. Activity of cultural associations is very important because of conservation of folk tradition and language of ancestors. Serbian language as one of the most important symbol of national identity is being in use in those cultural association, because associations are trying to develop awareness (of their members) of how important conservation of their parent's language is, and even more important, how to transfer that to younger generations. Members of Serbian national minority in Slovenia, who are members of cultural associations have more contact with their native language and with their culture, tradition and traditions of their nation.

Key words: national identity, cultural associations, serbian national minority, native language

KAZALO

1 Uvod	- 7 -
2 Metodologija	- 10 -
Delovna teza.....	- 11 -
Dejavnosti kulturnih društev pozitivno vplivajo na ohranjanje narodne identitete Srbov v Sloveniji ...	- 11 -
3 Določitev pojma »identiteta«	- 11 -
3.1 Kaj je identiteta?.....	- 11 -
3.1.1 Narodna identiteta in »pogoji« za njeno vzpostavitev	- 15 -
3.1.2 Narodna identiteta vs. globalna identiteta	- 17 -
3.2 Jezik kot ključni dejavnik identitete	- 18 -
3.3 Narodna identiteta in kultura v Sloveniji	- 19 -
4 Narodna manjšina	- 21 -
4.2 Priznane in nepriznane manjšine v Sloveniji	- 23 -
5 Narodna pripadnost	- 24 -
5.1 Narodna pripadnost in simboli	- 26 -
6 Kulturna društva v Sloveniji	- 27 -
6.1 Kulturna društva »novih« narodnih skupnosti	- 28 -
6.2 Odnos RS do kulturnih društev »novih« narodnih skupnosti	- 29 -
7 Srbska narodna skupnost v Sloveniji	- 31 -
7.1 Zgodovina naseljevanja na območju Slovenije.....	- 31 -
7.2 Migracije in razpršenost srbske narodne skupnosti na območju Slovenije.....	- 32 -
7.3 Popisi prebivalstva	- 32 -
Tabela 1	- 32 -
7.4 Leto 1991 in prebujanje nove zavesti pripadnikov srbske narodne skupnosti.....	- 35 -
7.5 Organiziranje pripadnikov srbske narodne skupnosti v kulturna društva v Sloveniji -	36 -
7.5.1 Humanitarne akcije kot prve oblike organiziranja	- 37 -
7.5.2 Zdajšnja srbska kulturna društva	- 38 -
8 Analiza dejavnosti srbskih kulturnih društev v Sloveniji	- 41 -
8.1 Funkcija statusa v javnem interesu na področju kulture	- 41 -
8.2 Društvo Srbska skupnost.....	- 43 -
8.3 Kulturno društvo Brdo	- 46 -
8.4 Folklorna dejavnost – najbolj množična dejavnost društev	- 49 -

9 Pomen kulturnih društev za ohranjanje identitete Srbov v Sloveniji.....	- 56 -
10 Zaključek.....	- 58 -
11 Literatura.....	- 59 -

KAZALO TABEL

Tabela 7.1.: Prebivalstvo po narodni pripadnosti v Sloveniji.....	-32-
--	-------------

Seznam kratic

RS - Republika Slovenija

MK - Ministrstvo za kulturo

JSKD - Javni sklad za kulturne dejavnosti RS

ZUJIK - Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

CIOFF – Central International Organization of Folklore Festivals

1 Uvod

Vprašanje narodne identitete, njenega razvoja in ohranjanja je zelo specifično in hkrati relativno. V sodobnem času je pojem narodnih manjšin vse težje opredeljiv, zato je izjemno težavno podati dokončno sodbo o tem, ali gre za manjšine, migracijske tokove ali narodne skupnosti. Ne glede na vse pa je bilo v minulih letih vendarle moč opaziti vse večje združevanje in organiziranje podobno mislečih ljudi ali med seboj povezanih ljudi glede na veroizpoved, raso, etnično pripadnost, spolno usmerjenost ipd. v skupine, društva, klube. Pri tem imam še posebej v mislih kulturna društva in klube.

Kot sin staršev priseljencev s srbskega območja Bosne in Hercegovine, ki so se v Slovenijo preselili ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja, sem odraščal v družbi ljudi, katerih identiteta je bila zaradi dogodkov ob koncu 20. stoletja bolj ali manj porušena ali vsaj omajana in razvrednotena v osnovnem pomenu pojma istovetnosti in opredelitve tega, kaj smo, od kod smo in predvsem kam spadamo. Posledica spontanega razvoja dogodkov je bila, da sem se že kot 12-letnik vključil v folklorno skupino enega izmed kulturnih društev, ki je bilo ustanovljeno prav zaradi možnosti druženja sorodnikov, nekdanjih someščanov, prijateljev in znancev iz istih krajev, ki so novo domovino našli v Sloveniji in se tu ustalili.

Če je bilo to društvo pred petnajstimi leti eno izmed prvih in tedaj še redkih tovrstnih društev v Sloveniji, pa so razmere v srbski narodni skupnosti na društvenem področju dandanes precej drugačne. Razmeroma hitro, še posebej v zadnjih desetih letih, se je namreč povečalo tako število kulturnih društev kot tudi število aktivnih članov društev. Sam sem član skupine od njenega nastanka, zato sem imel možnost odraščati tako med ljudmi, ki so se priselili v Slovenijo, kot med »domačini«, med katerimi sem se enako dobro, če ne še bolj, poistovetil z družbo in okoljem. Kot kulturni aktivist in zadnje čase tudi član vodstvenih organov društva sem se v minulih letih udeležil več kot stotih folklornih festivalov po Sloveniji in tujini, dramskih predstav in literarnih večerov, ki so jih organizirala srbska kulturna društva. Vsa ta udejstvovanja in spoznavanja (srbskih) kulturnih društev v RS so pripomogla, da sem dobil dokaj široko sliko o načinu delovanja posameznih društev. Moje pričevanje temelji na skoraj petnajstletni dejavnosti v enem od srbskih kulturnih društev v Sloveniji (v Kranju), v zadnjih osmih letih pa sem se kot vodja folklorne sekcije še posebej dejavno vključil v društveno delo. Poleg tega sem zdaj vodja še dveh srbskih folklornih skupin v Sloveniji, in sicer v Novi

Gorici in Ljubljani, kot koreograf pa sem v minulih letih sodeloval tudi z dvema srbskima folklornima skupinama iz Maribora. Svoje strokovno znanje izpopolnjujem na folklornih seminarjih, ki večkrat na leto potekajo v okviru Fakultete za glasbene umetnosti Univerze v Beogradu. Na teh seminarjih, ki se jih redno udeležujem že osem let, udeleženci poslušajo predavanja najbolj uveljavljenih in priznanih etnokoreologov, etnologov in koreografov.

Kot strokovni sodelavec sem imel možnost sodelovati v množičnem društvu, v katerega je včlanjenih več kot 350 ali 400 ljudi, pa tudi z društvom, ki nima niti 50 članov. Te številke se sicer nanašajo na društvo v celoti in ne samo na folklorne ali katere koli druge sekcije. Prav tako sem v pogovorih z vodstvi ter upravnimi oz. izvršnimi organi društev pridobil tudi informacije o smotrih in ciljih njihovega delovanja ter o tem, kako uspešno jih uresničujejo.

Moja dejavnost na področju srbske folklorne in srbske kulture v Sloveniji nasploh je bila hkrati tudi iztočnica in ideja za pisanje pričujočega diplomskega dela. Na številnih folklornih festivalih, na katerih so se zbirali predstavniki vseh srbskih društev iz Slovenije, na številnih drugih kulturnih, dramskih, literarnih, recitatorskih prireditvah, ki sem se jih udeleževal, v časopisih, ki jih izdajajo društva, ob neformalnih pogovorih in razpravah z njihovimi predstavniki (predsedniki, člani izvršnega odbora), skratka, skoraj na vseh področjih društvenega delovanja sem vedno znova zasledil zelo podobne konotacije in cilje, h katerim naj bi se kulturna društva pripadnikov srbske narodne skupnosti usmerjala in jih skušala doseči.

Najpogostejši cilji društev so:

- ohranjanje srbske tradicije in kulture,
- ohranjanje običajev, pesmi in plesov iz rodne kraja,
- ohranjanje jezika, tradicije in kulture matičnega naroda,
- ohranjanje srbskega narodnega izročila v Sloveniji in
- vzpostavljanje povezav oziroma ohranjanje stikov z matično državo.

Tisto, kar me najbolj zanima, je, koliko so posamezna društva tudi uspešna pri doseganju omenjenih ciljev. Ali so ti cilji, ki so praviloma zelo univerzalni in zelo široko opredeljeni, sploh dosegljivi? Ali se z dejavnostjo v kulturnih društvih povečuje nacionalna oziroma narodna pripadnost Srbov v Sloveniji, ali društva vplivajo (če vplivajo) na ohranjanje

identitete samo pri svojih članih, pripadnikih in aktivistih in kako delovanje srbskih kulturnih društev vpliva na drugo in še posebej tretjo generacijo pripadnikov srbske narodne skupnosti v Sloveniji? Kako na vse to gleda širša javnost, so kulturne dejavnosti srbske narodne skupnosti odprte tudi za preostali slovenski kulturni prostor?

2 Metodologija

Na podlagi postavljenih definicij in mnenj nekaterih v nadaljevanju navedenih avtorjev o tem, na kakšen način se ohranjata narodna identiteta in narodna pripadnost, sem preučil kulturna društva srbske narodne skupnosti v Sloveniji ter na teh primerih podrobneje analiziral kazalnike in mehanizme, ki vplivajo na ohranjanje narodne identitete. Ker se zavedam, da gre za težko preverljive podatke, sem skušal društva analizirati čim bolj objektivno. Zato je bilo treba pri snovanju odgovorov na vprašanja o obstoju in ohranjanju narodne identitete Srbov v Sloveniji upoštevati več dejavnikov, ki vplivajo na to.

Osrednje vprašanje, ki se mi je zastavilo, je, na kakšen način se ohranja narodna identiteta. Kaj razumemo pod pojmom »ohranjanje identitete«? Kateri so tisti kazalniki in dejavniki, ki kažejo na večjo ali manjšo pripadnost posameznika k določeni skupnosti ali narodu?

Zavedam se, da sem pri analizi dejanskega stanja izhajal predvsem iz ene dejavnosti, to je iz folklorne umetnosti, ki se je razvila v okviru posameznih društev. Prav tako se zavedam, da je to zgolj en pogled in zgolj ena izmed dejavnosti ter da v obravnavo nikakor ne bi mogel zajeti vseh dejavnosti, ki bi bile prav tako lahko pomembne za analizo mojih vprašanj in hipotez. Hkrati pa menim, da je folklorna dejavnost lahko eno izmed bolj ilustrativnih in reprezentativnih področij za vpogled v dejstva o narodni identiteti pripadnikov manjšin, ki so dejavni v kulturnih društvih.

Glede na to sem v nalogi uporabil metodo preučevanja sekundarnih in primarnih virov, pri pridobivanju podatkov pa sem se osredotočil tudi na preučevanje dejanskega stanja, na terensko poizvedovanje ter na informacije, ki sem jih pridobil kot vodja folklornih sekcij v minulih letih. Kot reprezentativni primer dela posameznega društva, pri katerem se prepleta več ključnih dejavnikov spoznavanja otrok in mladostnikov z njihovo narodno pripadnostjo, sem prikazal predvsem folklorno dejavnost. V analizi sem nekoliko podrobneje predstavil dve reprezentativni srbski kulturni društvi v Sloveniji. O reprezentativnosti govorim zato, ker sta si društvi pridobili status društev, katerih delovanje na področju kulture je v javnem interesu.

Teza, ki sem jo postavil, je, da dejavnost kulturnih društev pozitivno vpliva na ohranjanje narodne identitete Srbov v Sloveniji.

3 Določitev pojma »identiteta«

Najprej sem se osredotočil na temeljne in hkrati ključne pojme, katerih definicije so odločilne za analizo naslovne teme. Na prvem mestu je vsekakor pojem identitete, saj gre za rdečo nit te analize, hkrati pa gre za tako kompleksen pojem, da se pri njem ne moremo opredeliti za eno samo univerzalno definicijo, temveč ga je treba obravnavati nekoliko širše in z večjim razumevanjem.

Identiteta ali po slovensko istovetnost prvotno izhaja iz latinske besede *identitas, identitatis* in izpeljavo te besede je moč najti v večini romanskih jezikov: v francoščini kot *identite*, v španščini kot *identidad*, v italijanščini kot *identita* ipd. (Južnič 1993, 11).

Identiteta je »skladnost, ujemanje podatkov z resničnimi dejstvi, znaki, istovetnost: dokazal je svojo identiteto« (SSKJ); identificirati – »imeti, šteti za identično; istovetiti, enačiti« (SSKJ). Takšna je torej formalna opredelitev tega pojma, njegova razlaga in analiza pa nam ponujata vrsto različnih pogledov in percepcij.

3.1 Kaj je identiteta?

Identiteta je vzpostavljena v odnosu do številnih razlik, ki so kot take socialno in družbeno prepoznane. Te razlike so ključne za sam obstoj pojma identiteta. Če razlike niso soobstajale med njimi samimi, potem tudi ne morejo obstajati kot parameter razločljivosti in trdnosti. Drugi vidik je težnja po uveljavljanju te nepogrešljive relacije med razlikami in identiteto. Da bi namreč uveljavljena forma identitete obstala v človekovi zavesti in življenju kot aksiomska resnica in dejstvo, potem identiteta potrebuje razlike, da bi obstala (Connolly 2002, 14). Identiteta sama po sebi je zelo relativna in kolektivna, vsak posameznik določa svojo identiteto skozi svoje oči, kakor razume samega sebe v družbi, hkrati pa je identiteta vsakega posameznika določena prek drugih in od drugih. Povedano drugače, identiteta je pogosto lažje določena skozi prizmo tistega, kar nismo. Potemtakem so za določitev identitete potrebne razlike, ki omogočajo obstoj dejanske identitete (Connolly 2002, 14).

Poleg tega Connolly (2002, 14) tudi pravi: *Nobena identiteta ni prava/resnična identiteta, ker je vsaka identiteta relativna, skonstruirana in specifična.*

Druga, podobna percepcija in razlaga pojma identitete pravi, da so identitete družbeni konstrukti, torej so posledica družbenokulturne interakcije. Osnovno orodje takšne interakcije ter procesa definiranja, kategoriziranja in klasificiranja posameznikov in skupin pa je **jezik** (Volčič 2008, 50).

Pri konkretniji razlagi pojma lahko tako pojem sam kot njegovo razumevanje razdelimo na dva sklopa. Najprej je pojem »identiteta« mogoče razumeti kot »**absolutno** identiteto«, to pa pomeni povsem nedvoumno enakost ali istost. Potemtakem je **a** enako **a** in zelena barva je brez odstopanja enaka zeleni barvi. Lahko pa pojem identitete razumemo tudi nekoliko manj dosledno in absolutno, torej kot »**relativno** identiteto«, pri čemer je poudarjena le velika bližina enakosti in ne nedvoumna enakost. Zelena barva listov dreves je še vedno zelena barva, se pa razlikuje v niansah, torej gre za več odtenkov iste barve (Južnič 1993, 11).

Sicer pa v zvezi z identiteto govorimo tudi o več tipih identitet.

Tipi identitet:

Osebna identiteta se nanaša na posameznika in je sestavljena iz avtoidentifikacije, ki jo posameznik določa samemu sebi, in identifikacije, ki je posamezniku družbeno dodeljena.

Skupinska identiteta – Poznamo več vrst in vidikov pripadnosti in tako tudi več identitet, ki se med seboj lahko prekrivajo in kopičijo, prej ali slej pa se navežejo na osebno identiteto.

Telesna identiteta je najopaznejši znak identitet. Vsakomur je dana z rojstvom, hkrati pa je temeljna in izhodiščna za številne druge identitete, saj brez te identitete ne more biti nobene druge.

Kulturna identiteta – Če kulturo pojmuje v najširšem smislu, imamo lahko kulturno identiteto za sintezo vseh identitet, ker človek pač vse dojema prek kulture. Torej se prek kulture identificirajo tudi vse vrste identitet (Južnič 1993, 179).

Če povzamemo po Volčičevi (2008, 50), so osrednje značilnosti koncepta kulturne identitete:

- kulturna identiteta ni izvršeno dejstvo;

- je proces, ki se nikoli ne konča, temveč se nenehno spreminja in je vedno miselno povezan;
- je proces posredovanja in predmet stalnega spreminjanja – v povezavi z zgodovino, močjo, kulturo (Volčič 2008, 50).

Etnična in nacionalna identiteta sta izrazito skupinski identiteti. Gre za dve izmed najkompleksnejših identitet, zato sta tudi med najbolj zapletenimi. Ker je treba pri določitvi upoštevati številne dejavnike in relacije, ju ni lahko določiti.

Pri določanju »etnične« identitete se najprej pojavi vprašanje razmerja med *etnijsko* in *narodno*. Etnijska naj bi bila oznaka za splošnejše stanje, v katerem še nista vzpostavljena ideološki in politični okvir in v katerem še niso razviti občutki pripadnosti nekemu »narodu«, v nasprotju z etnijo pa je ta okvir pri narodu že vzpostavljen (Južnič 1993, 265).

Za natančnejše razlikovanje med etnijo, etničnostjo, narodom in narodnostjo sem se osredotočil še na dodatne razlage posameznih pojmov. Tako na primer teoretiki zelo različno razlagajo pojem **etničnosti** (iz gr. *ethnos* - ljudstvo): za nekatere je etnična skupnost neka *manjšinska skupnost*, drugi etničnost razlagajo kot lastnost neke skupnosti *na določeni razvojni stopnji* oblikovanja skupne družbene identitete, ki temelji na skupnem izvoru, kulturi, jeziku, religiji itd., tretji pa o etničnosti govorijo kot o lastnosti *vseh* skupnosti, ki jih povezuje skupna kultura (Gomezal Mikolič 1999). In prav ta tretji vidik je še najbližje razumevanju etnije kot naroda, torej temu, na kakšen način se opredeljuje kot narod.

Hkrati je etničnost pojav, ki se v zgodovini pojavlja z različno intenziteto, lahko celo ponikne, a vendar se vedno znova vrača, če upoštevamo, da govorimo o kompleksu mitov, spominov, simbolov in vrednot, ki se prenašajo iz generacije v generacijo in po katerih se neka skupnost ločuje od drugih (Smith v Gomezal Mikolič 1999).

Na drugi strani je **narod** »politično ozaveščena etnija« (Rizman 1991, 18). Poglavitna razlika med etnično skupnostjo v ožjem pomenu in – lahko bi rekli – narodno etnično skupnostjo oziroma narodom je namreč njun odnos do države. Tako etnične skupnosti nimajo političnih teženj, nasprotno pa je za narod vedno značilen tudi politični izraz.

Narodna/nacionalna identiteta – Razmišljanje o pojmu narodne identitete nas vodi k narodni identiteti kot obliki politične skupnosti, ne glede na to, kako minimalen in ničen je ta vidik.

Politična skupnost implicira skupne institucije ter univerzalni kodeks pravic in dolžnosti za vse člane skupnosti. Hkrati narodna identiteta kot oblika politične skupnosti implicira tudi skupni teritorij, s katerim se identificirajo člani skupnosti in kateremu pripadajo. To so ključna izhodišča, ki so jih imeli ob definiranju naroda kot skupnosti ljudi, ki upoštevajo enake zakone na skupnem ozemlju, v mislih »filozofi« (Smith 1991, 9).

Kljub vsemu pa je pojem narodna identiteta – ne glede na svojo izmuzljivost – v zadnjih dveh stoletjih postal osrednja opora pri povezovanju ljudi v namišljene skupnosti. Tam, kjer je narod vzpostavil samostojno politično državo in s tem postal nacija, je oblike narodne pripadnosti okrepilo republikansko načelo, ki zahteva enakost pred zakonom za vse, in to ne glede na jezik, narodnost, spol, družbeni položaj ali vero. Velik pomen pripadnosti narodu je v tem, da ta lahko v posamezniku zbudi občutek smisla, varnosti in samozavesti, poleg tega pa ta občutek pripadnosti in njene domačnosti vsakemu posamezniku omogoči njegovo samozavest v dejanjih in občutkih (Debeljak in drugi, 2).

3.1.1 Narodna identiteta in »pogoji« za njeno vzpostavitev

Po mnenju Anthonyja D. Smitha (1991, 9) je ključnega pomena pri definiranju pojma narodna identiteta *ozemlje*, ki ga določena skupnost ljudi obravnava in razume kot svojo domovino, svoje ozemlje. Domovina postane skladišče zgodovinskih spominov in povezav, katerih sestavni del so tudi miti in zgodbe o modrecih, svetnikih in herojih, ki so živeli, delali, molili in se bojevali na tem prostoru. Ljudje in njihovo ozemlje morajo pripadati eden drugemu, saj je narodno identiteto najlažje utrjevati z definiranim skupnim ozemljem. Seveda to ozemlje ne more biti kjer koli niti ga ni mogoče umetno ustvariti, temveč mora biti zgodovinsko, domovinsko in ustvarjeno skozi čas, saj se ljudje le tako lahko identificirajo z njim.

Poleg ozemlja pa ljudje za vzpostavitev narodne identitete oziroma za lažje narodno identificiranje potrebujejo še *skupno civilno pravo* oziroma neka skupna pravila, zakone, po katerih se morajo ravnati člani skupnosti. Tisto, kar je nujno in izjemno pomembno, je, da so dolžnosti in pravice ljudi v skupnosti enakopravne in univerzalne za vse njene pripadnike, ne glede na njihov socialni in materialni položaj ter ne glede na njihovo versko prepričanje (Smith 1991, 10).

In končno, kot zadnji ključni dejavnik Smith (1991, 11) za vzpostavitev narodne identitete navaja *skupno kulturo, tradicijo in običaje*, ki članom politične skupnosti omogočajo legalno enakost in skupno narodno zavest. Povedano drugače, narod mora imeti skupno kulturo in določeno mero družbene ideologije, želja, občutkov, saj ga prav ti povezujejo in ohranjajo na določenem ozemlju.

Zgodovinsko ozemlje, legalna politična skupnost, skupno legalno civilno pravo med pripadniki skupnosti ter skupna družbena kultura in ideologija so ključni dejavniki standardnega, zahodnega dojetja naroda. Zaradi velikega vpliva zahodnega razmišljanja pa je podobne opredelitve pojma narodne identitete najti tudi v nezahodnih družbah, čeprav so definicije prilagojene ali nekoliko spremenjene (Smith 1991, 11).

Glede na zgoraj povedano narodna identiteta potemtakem ni samo cilj in normativna vrednota, ampak je tudi proces nenehne preobrazbe in pogajanj o delnih in začasnih smislih.

Narodna identiteta pomeni identifikacijo določene skupine kot pripadnosti določeni enoti, pri čemer je ta »enota« ali »nacija« politična, družbena, rasna ali prostorska konstrukcija. Nacija

je skonstruirana na podlagi identifikacije skupine ljudi z določeno skupnostjo, s skupnim jezikom, teritorijem, ekonomijo, zgodovino ali etnično pripadnostjo (Anderson v: Volčič 2008, 51).

Idealno-tipsko vzeto taka narodna identiteta omogoča ljudem, ki so ali niso v medosebnih stikih, da svojo pripadnost širši skupnosti doživljajo kot obvezujočo iz več razlogov: ker govorijo skupen jezik ali narečje; ker strnjeno živijo na skupnem ozemlju in so na njegove naravne danosti navezani z dobršno mero čustvene zavzetosti; in ker se udeležujejo številnih skupnih običajev, vključno s tistimi, ki vzdržujejo njihov zgodovinski spomin. To preprosto pomeni, da mora narod najprej kot namišljena zgodba obstajati v glavah ljudi, preden lahko drži skupaj njihova telesa, vrednote in navade bodisi na vojaškem bojišču ali na nogometnem igrišču. V moderni dobi, še zlasti od »pomladi narodov« leta 1848 naprej, je bilo narod potrebno dobesedno izumiti (Debeljak in drugi 2008).

3.1.2 Narodna vs. globalna identiteta

Če na tem svetu obstaja nekaj, kar je resnično globalno in zakoreninjeno tako rekoč v vseh delih sveta, potem je to narod oziroma narodna identiteta. Nacionalistične sanje o vzpostavitvi globalnega sveta narodov, v katerem bodo vsi narodi homogeni in v katerem bodo narodi sodelovali med seboj, so se razširile po vsem svetu in postale ideje skoraj vseh političnih vodij in državnih tvorb. Če so veliki liberalni misleci, kot sta bila Auguste Comte in John Stuart Mill, v 19. in 20. stoletju sanjali in filozofirali o tem, pa se v začetku 21. stoletja kaže, da njihovo razmišljanje o nadsacionalnih državnih tvorbah ni seglo dlje od začetnih idej. Dandanes namreč že za posamezno državo težko rečemo, da je homogena po nacionalni sestavi, saj je večina držav večnacionalnih. Gre za pluralne družbe z raznovrstno etnično pripadnostjo, ki je posledica odprtja meja med državami oz. združevanja držav v supernacionalne skupnosti (EU). Zaradi tega je težko govoriti tudi o enotni nacionalni identiteti, saj bi jo lahko nadomestila celo globalna identiteta. Vendar narodna identiteta dandanes ni samo globalna, ampak je tudi individualna. Postala je namreč najpomembnejša aktivnost tako na ravni posameznika kot tudi na ravni družbe v vseh segmentih njenega aktiviranja (Smith 1991, 143).

Še posebej v zadnjih dvajsetih letih, tj. na prehodu iz 20. v 21. stoletje oz. po pojavu globalnega trga, se je zaradi liberalizacije medijev in razvoja medijske družbe kot ključni dejavnik pri oblikovanju vloge skupnosti, tradicije, identitete in pripadanja pojavil predvsem medij. Zato si vprašanja o obstoju stare (lahko rečemo narodne?) in nove (lahko rečemo globalne?) identitete postavljamo na različnih ravneh, tako globalni in nacionalni kot na lokalni in osebni. Na globalni ravni se vнемajo spopadi med različnimi skupnostmi, ki želijo kolektivno identiteto svojih članov postaviti nad druge, to pa je tisto, kar povzroča tekmovanje identitet.

V sodobnem svetu so identitete posledica raznovrstnih procesov na različnih področjih, kot so nacionalnost, etničnost, družbeni razredi, skupnost, spol ipd. V obdobju globalizacije sta vzpostavitev in utrditev identitete ključna za to, da bi se posameznik lahko opredelil do tega, kdo je, kam gre in h komu spada. Identiteto oblikujejo in vzdržujejo družbene oz. kulturne in individualne dimenzije, z razvojem kulture pa je identiteta postala kompleksnejši pojav (Volčič 2008, 28).

3.2 Jezik kot ključni dejavnik identitete

Jezik je eden od konstitutivnih elementov skupinske zavesti in tudi bistvo etnične pripadnosti (Južnič 1993, 281).

Oblikovanje komunikacijske skupnosti je eden od temeljev etničnosti, povedano drugače, jezik je konstanten spremljevalec etničnosti. Etnične skupnosti namreč ni brez jezikovnih in komunikacijskih povezav. Še posebej je to opazno takrat, kadar je neki jezik povsem drugačen od sosednjega in kadar med jezikoma dveh sosednjih narodov ni nekega prehoda. Tak jezik lahko predstavlja distanco, ločnico med različno govorečimi (Južnič 1993, 280).

Na drugi strani pa obstajajo primeri izjemne podobnosti med sosednjima jezikoma, tako da radikalna ločitev dveh jezikovnih družin ni mogoča. Tak primer sta srbski in hrvaški jezik (zlasti v letih pred razpadom Jugoslavije), tako da je treba za ločitev dveh etnij pregledati več različnih indikatorjev etnične pripadnosti.

Jezik ima veliko vlogo tudi pri identifikaciji, saj je v nasprotju s številnimi drugimi dejavniki identitete izrazito antropološko dejstvo. Ljudje, ki govorijo isti jezik, so med seboj tesneje povezani, večja je njihova pripadnost določeni družbeni skupini, tistih, ki se ločijo zaradi jezikovne različnosti, pa ni mogoče oziroma jih je veliko težje povezati in ohraniti v eksistencialnih skupnostih (Južnič 1993, 280).

Naj na tem mestu omenim še tri lastnosti jezika, ki jih poudarja Južnič (1993, 288) in ki po mojem mnenju ključno vplivajo na preučevanje narodne identitete, in sicer:

- *Jezik kot spremljevalec etničnosti*

Tako kot etnije se je razvijala in spreminjala tudi komunikacijska vloga jezika. Vsekakor je nekaj drugega jezik majhne, tradicionalne, vase zaprte družbe kakor jezik neke velike družbe, ki je organizirana v državi.

- *Jezikovna lojalnost*

Ker med jeziki ni naravnih meja, kljub temu pa so ti lahko razpršeni na dialekte in govore, je občutek skupnega jezika tista osrednja točka, okrog katere se praviloma izoblikuje neka etnična skupnost. Hkrati se pri ljudeh, ki živijo na mejnih območjih, v zvezi z jezikovno

opredelitvijo pojavi problem »naravnosti«. Takrat v ospredje stopi »političnost« jezika, saj se morajo ljudje opredeliti, kateremu jeziku pripadajo. Še posebej to postane pomembno takrat, ko se uveljavijo narodni jeziki, saj ti prevzamejo osrednjo vlogo narodne pripadnosti.

- *Jezik kot instrument narodnega oblikovanja*

V posebnih zgodovinskih okoliščinah lahko jezik postane tudi instrument narodnega oblikovanja. To se zgodi takrat, kadar določene etnične skupnosti nimajo na voljo nobenega drugega instrumenta, da bi se institucionalizirale in kulturno homogenizirale, zato jezik postane nekakšna »rešilna bilka« in najmočnejši dejavnik identifikacije narodne pripadnosti. Med take primere vsekakor sodi Slovenija, ki se je kot samostojna država med drugim identificirala tudi na podlagi jezika (Južnič 1993, 288).

3.3 Narodna identiteta in kultura v Sloveniji

Pojma kulture ni mogoče pojasniti s preprosto razlago, saj zahteva bolj poglobljeno analizo, ker pa ta pojem v mojem delu nima ključnega pomena, naj ga pojasnim le na kratko. V vsakdanjem govoru kulturo velikokrat razumemo zgolj kot kulturo v ožjem smislu, kot t. i. *vedenjske vzorce* (običaji, navade, hrana, oblačila, prosti čas), *ideje* (stališča, vrednote, institucije) in *proizvode* (folklor, umetnost, glasba, književnost). Seveda je treba pri neki etnični/nacionalni kulturi opazovati vse tri ravni, kljub temu da kulturne razlike med različnimi etničnimi/narodnimi skupnostmi niso na vseh treh ravneh enake in kljub temu da je za obstoj neke etnične skupnosti zelo različen tudi pomen posameznih sestavin (Gomezal Mikolič 1999).

V preteklosti je imela kultura eno ključnih vlog pri oblikovanju slovenskega naroda in slovenske države. Tudi v prihodnosti mora slovenska država zagotoviti takšne gospodarske in družbene razmere, da bo v novem mednarodnem okolju mogoče razvijati in ohranjati slovensko nacionalno identiteto. Kultura pomaga razvijati ustvarjalnost, inovativnost, prilagodljivost in sodelovanje, zato je hkrati tudi temeljni dejavnik gospodarskega razvoja. Med kulturo in gospodarstvom pa mora prevladati partnerski odnos.

V Sloveniji smo z vzpostavitvijo nacionalne države priča pomembnim premikom na področju etnične identitete, in sicer tako slovenske kot tudi identitete avtohtonih manjšin in priseljencev.

Poleg tega so vprašanja v zvezi z etnično identiteto še posebej aktualna v procesih evropskega povezovanja in globalizacije, tj. v procesih, v katerih želi biti soudeležena tudi mlada slovenska država in ki bodo brez dvoma zelo opazni tudi v slovenskih obmejnih, regionalnih in narodnostno mešanih družbenih skupnostih (Gomezal Mikolič 1999) .

Poleg novega položaja slovenskega naroda in jezika v nacionalni državi smo v Sloveniji priča tudi sodobnim integracijskim procesom, ki lahko povzročijo spremembo etnične identitete. Če je namreč za obstoj nekega naroda v nacionalni državi doslej zadostovala le zavestna ali nezavedna identifikacija posameznikov z njihovim lastnim narodom, bo v novih razmerah, v obdobju prostega pretoka blaga, delovne sile in storitev, postala vse pomembnejša dejavna raven etnične identitete, tj. narodna zavest z vsemi svojimi komponentami. Seveda pri tem ne gre za skrajne sestavine narodne zavesti, kot je patriotski nacionalizem, kakršnega smo spoznali v drugi polovici 20. stoletja, temveč za zavestno izoblikovan odnos do svojega naroda in svoje pripadnosti. Sočasno z vzpostavljanjem odnosa do samega sebe in svoje narodne pripadnosti bo vzpostavljen tudi odnos do pripadnikov drugih narodov. Le na tej podlagi pridobi neki narod oz. vsak njegov pripadnik zdravo mero nacionalne samozavesti, s katero lahko neobremenjeno navezuje stike z drugimi narodi, hkrati pa se zaveda svoje lastne kulturne, politične in gospodarske identitete.

4. Narodna manjšina

Ne glede na to, da je v obdobju globalnega odpiranja mej, vse večjih možnosti preseljevanja in migracij ter multikulturnega dojetanja sveta in družbe vse težje govoriti o manjšinah na določenem ozemlju v klasičnem pomenu besede, naj vendarle razložim tudi klasični vidik manjšine oziroma narodne manjšine, saj je ta pomemben za nadaljnjo vsebino. Opredeljevanje verskih, jezikovnih in rasnih skupnosti kot narodnih manjšin spada med pogostejše problematike in teme na sejah državnih odborov in institucij. Etnična sestava prebivalstva na določenem območju se dandanes izjemno dinamično in hitro spreminja prav zaradi odprtja meja ter večjega pretoka ljudi med različnimi kulturami in državami. Zaradi tega je opredeljevanje manjšin še toliko bolj zahteven proces, ki zahteva sposobnost prilagajanja. To je seveda svojevrsten preizkus za doslej prevladujoče (samo)opredeljevanje družb, še zlasti, ker je sodobna država nenehno izpostavljena hkratnim pritiskom iz vsaj treh smeri: ne samo »od zgoraj« z globalizacijo in »od spodaj« (etnične in lokalne identitete), ampak tudi »od zunaj« z imigracijskimi tokovi (Mayall v Roter 2005).

Manjšina je skupina pripadnikov nekega naroda, ki v državi, v kateri živi, ni večinski narod. Vzrok pojava manjšine je lahko sprememba državnih meja ali priseljevanje zaradi vojn v matični državi, revščine ipd. (Strajnar 2001, 95).

To je pravzaprav zelo poenostavljena in tudi zelo pomanjkljiva različica opredelitve pojma manjšina, saj v mednarodni skupnosti še vedno ne obstaja splošno sprejeta opredelitev tega izraza. Na multilateralni ravni namreč nikoli ni bil sklenjen dogovor o tem, katere pogoje bi morale izpolnjevati posamezne etnične skupnosti, da bi bile upravičene do določenih posebnih pravic oz. do manjšinskega varstva. Povedano drugače: države se ob sprejemanju posameznih mednarodnih dokumentov o varstvu manjšin nikoli doslej niso hotele vnaprej jasno zavezati glede nosilcev/objektov teh pravic (Roter 2005, 171).

Opredelitev pojma manjšina je posebej pomembna za določitev tistih, ki so upravičeni do posebnih manjšinskih pravic. Ob različnih poskusih definiranja manjšin kot objektov manjšinskega varstva so se doslej pojavljali različni predlogi za opredelitev teh skupnosti, nekaj tovrstnih predlogov pa so za potrebe svojih raziskav dodali še posamezni avtorji. Tako

raziskovalci manjšinske problematike pogosto predlagajo primerne, če ne že najprimernejše definiciji termina manjšina (Roter 2005, 171).

Evropska komisija je tako leta 1991 manjšino definirala kot skupino, ki je v primerjavi s številom večinskega prebivalstva v državi, v kateri živi, manj številčna in katere pripadniki imajo v primerjavi z večinskim prebivalstvom različne etnične, religiozne in lingvistične značilnosti ter imajo težnjo po ohranjanju kulture, tradicije, vere in jezika (Komac 2003, 42).

Podobnih definicij je mogoče v obdobju od leta 1991 naprej zaslediti kar nekaj in pri vseh se bolj ali manj ponavljajo ključne točke definicije pojma »manjšina«, in sicer:

- da je pripadnikov manjšine številčno manj od večinskega prebivalstva,
- da želijo ohraniti svoj jezik, svojo kulturo, svoje tradicije,
- da imajo pravico do svobodnega izbiranja narodnosti,
- da želijo ohraniti svojo identiteto.

Pomembno je še dodati, da mednarodna skupnost eksplicitno loči »klasične« oz. avtohtone manjšine od vseh vrst migrantov, beguncev in priseljencev v določeno državo. Vsekakor bo čez čas treba tudi te skupine ljudi obravnavati kot določeno vrsto manjšin, čeprav te ne spadajo med ustaljene, klasične manjšine.

Tisto, o čemer še posebej govori to diplomsko delo, sta vprašanje in opredeljevanje obstoja tako imenovanih novih narodnih skupnosti. Poleg na novo nastajajočih imigrantskih etničnih skupnosti dandanes v večini evropskih držav živijo in delajo posamezniki, ki so etnično drugačni od večinskega prebivalstva. Ker že desetletja stalno živijo v državi, v kateri se niso rodili, so morda postali tudi njeni državljani, njihovi potomci (torej t. i. druga in tretja generacija imigrantov) pa so celo rojeni v tej državi (Roter 2005, 170). Prav tak primer je srbska narodna skupnost v Sloveniji.

4.2 Priznane in nepriznane manjšine v Sloveniji

Pojmovanje in opredelitev politike do narodnih manjšin je v teoriji znano na en način, v praksi pa naletimo na dokaj zanimivo realno stanje, ki je drugačno od pričakovanega. V Republiki Sloveniji so namreč zdaj kot narodne manjšine uradno priznani zgolj pripadniki italijanske, madžarske in romske manjšine. Te manjšine so poimenovane klasične ali avtohtone manjšine, preostale manjšine pa so poimenovane kot nove ali novodobne manjšine, v katere sodijo predvsem pripadniki narodov iz držav nekdanjih jugoslovanskih republik. Kljub temu da imajo v Sloveniji tudi te status manjšin, pa se njihov status razlikuje od prvih treh omenjenih skupin.

Iz popisa leta 2002 je razvidno, da je bilo tedaj od 1,964.036 vseh popisanih prebivalcev RS popisanih skupaj 11.765 pripadnikov klasičnih manjšin. Od tega je bilo pripadnikov italijanske manjšine 2.258, madžarske manjšine 6.243 in romske manjšine 3.246 (Popis 2002). Poleg omenjenih 11.765 pripadnikov manjšin se je pri popisu prebivalstva še dodatnih 132.443 ljudi opredelilo za pripadnike drugih narodnih manjšin (tri najštevilčnejše skupine: Srbi – 38.964, Hrvati – 35.642, Bošnjaki – 21.542). Če primerjamo samo število pripadnikov na eni strani priznanih manjšin in na drugi strani nepriznanih manjšin, lahko ugotovimo, da je veliko več tistih prebivalcev, ki jim uradni status ni priznan kot formalna pravica. Hkrati je vsekakor treba poudariti, da zgolj številčnost neki manjšini oziroma narodni skupnosti v državi ne zagotavlja ustavnih pravic, kakor jih ji tudi ne omejuje, torej številčno stanje načelno ni najpomembnejši dejavnik pri določanju formalnih in ustavnih pravic manjšin v RS.

Pri tem je treba upoštevati več dejavnikov, ki se med seboj prepletajo. Pri kategorizaciji manjšin je pri priznanih manjšinah največkrat omenjeno načelo »avtohtonosti«, ki pa je vsaj v tem primeru nerazložljivo, saj v resnici ne poznamo niti prave definicije pojma »avtohtonost«.

Teh dejstev o priznanih in nepriznanih manjšinah ne navajam zato, ker bi bilo to ključno in primarno vodilo moje naloge, temveč zgolj kot zanimivo realno stanje v družbi, ki se lahko reflektira tudi kot dejavnik identitete in družbene pripadnosti v posamezni manjšinski narodni skupnosti.

5 Narodna pripadnost

Če je bil v prejšnjem poglavju kot kompleksen pojem podrobneje obravnavan termin narodna manjšina, se je treba ustaviti tudi pri pojmu narodna pripadnost, saj je ta po mojem mnenju ključen pri opredeljevanju identitete posameznika. Občutek pripadnosti nekemu narodu je lahko ključen dejavnik pri opredelitvi identitete posameznika, še zlasti glede na specifične razmere v slovenskem kulturnem prostoru, v katerem dejavnik identifikacije (jezik) zataji oziroma je težko prepoznan. Novodobne opredelitve in razlike med srbskim/hrvaškim/bošnjaškim jezikom so sicer vse bolj izrazite, vendar je še bolj kot to izrazita posameznikova opredelitev kot pripadnika določenega naroda.

Če skušamo pojme definirati, lahko pojma **etnična/narodna pripadnost in identiteta** – kljub nekaterim razlikam – razumemo kot sinonima, ki izražata lastnost posameznika, da pripada neki etnični/narodni skupnosti, ne glede na to, ali se te pripadnosti zaveda ali ne. To lastnost si lahko pripiše sam, lahko pa mu jo pripišejo drugi. Etnična identiteta obstaja ne glede na posameznikovo zavestno odločitev oz. šele tedaj, ko se taka opredelitev pojavi. Vsekakor je etnična identiteta stanje, glede na to pa je odnos med njo (etnično identiteto) in njenim nosilcem (posameznikom) pasiven. Kot sopomenko tema izrazoma razumemo tudi pojem **narodnost**, ki ga uporabljamo samo v tem pomenu in ne v pomenu, kakršnega je izraz pridobil v polpretekli zgodovini, predvsem v socialističnih deželah, kjer je pomenil etnične manjšine, za katere so bila značilna samo kulturna, ne pa tudi politična hotenja (Musek v Gomezel Mikolič 1999).

Če povzamem uvodna dejstva o tem, kaj razumemo pod pojmom narodna in kaj pod pojmom etnična identiteta, je v tem kontekstu primerneje uporabljati izraz etnična identiteta, saj se pripadniki srbske narodne skupnosti lažje identificirajo s pojmom etničnosti kot narodnosti, še posebej zato, ker ne živijo v državi, od koder izvirajo ali kjer so bili rojeni. In če povzamem tudi dejstva o tem, kako si manjšine in manjšinske narodnosti razlagajo svojo vlogo v večinski družbi, lahko sklepam, da:

- je temeljni in najbolj prepoznaven dejavnik posameznega naroda vsekakor jezik;
- se narodna kultura med drugim prenaša prek ljudskih pesmi, plesov, literarnih del in prek ohranjanja običajev;

- je eden izmed temeljnih dejavnikov identitete poznavanje zgodovine svojih prednikov in zavedanje svojega izvora;
- je ključni dejavnik pri definiranju posameznikove narodne identitete občutek njegove pripadnosti nekemu narodu.

Pri dejavniku »pripadnosti« posameznika k neki etnični ali narodni skupnosti pa je treba opozoriti tudi na to, da opredelitev posameznika kot člana etnične skupnosti še ne pomeni nujno tudi njegove identifikacije s to skupnostjo. Posameznik se lahko spozna in označi za pripadnika določene etnične skupnosti, kljub temu pa te pripadnosti ne obravnava kot pomembnega dejavnika svoje identitete oziroma svoje osebnosti. Lahko pa posameznik razvije določeno stopnjo pozitivnega vrednotenja etnične pripadnosti, ki vsebuje emocionalno dimenzijo (to so lahko čustva, ki jih posameznik goji v odnosu do svoje etnične skupnosti z vsem njenim kulturnim ozadjem in zgodovino) ali celo moralno dimenzijo pripadnosti (ta se nanaša na občutke odgovornosti in dolžnosti v odnosu do njegove lastne etnične skupnosti) (Tajfel in Musek v Komac in Medvešek 2005, 284).

Posameznik si pri oblikovanju svoje etnične identitete lahko lasti neko kulturo oziroma njene elemente. To pomeni, da se po navadi sicer identificira s številnimi kulturnimi elementi, hkrati pa se distancira od nekaterih drugih.

Takšna kontrastnost pa ni nujna. Ni nujno, da je etničnost preprosto posplošena na člane skupnosti in da v njihove samopercepcije ni vključena drugače kot nosilka določene etnične identitete. Kadar razmišljamo o tem, kdo smo, ta razmislek vsebuje nekaj več kot zgolj negativno refleksijo o tem, kdo nismo. Ta razmislek je stvar avtobiografije, saj vključuje stvari, ki jih vemo o sebi in za katere mislimo, da so značilne samo za nas. Na ta način se ohrani heterogenost v skupini sami, na zunaj pa se ohranijo isti simbolni znaki oziroma splošni znaki neke skupine (Cohen v Komac in Medvešek 2005, 321).

5.1 Narodna pripadnost in simboli

Pri konstituiranju in vzpostavljanju svoje narodne identitete si posameznik pomaga tako, da si lasti določene kulturne elemente. Po navadi se torej identificira z vrsto elementov, ki se razlikujejo od elementov druge kulture. Posameznik samega sebe označuje kot nosilca nekih simbolov in kulturnih elementov, simboli, ki jih pri tem uporabi, pa so po navadi izvzeti iz običajnega, vsakdanjega življenja in niso nujno del nekih slovesnosti ali obredov. Če etnična skupnost na podlagi svojih različnih dejavnosti ustvari neko subkulturo oziroma če ima etnična skupnost izoblikovano institucionalno infrastrukturo, lahko trdimo, da je ta kulturni kontekst še bolj okrepljen (Breton v Komac in Medvešek 2005, 322).

In kako se lahko med pripadniki narodne skupnosti, ki živijo v državi, v kateri se večinsko prebivalstvo identificira z drugimi in različnimi simbolnimi znaki kulture in etnične pripadnosti, ti simbolni znaki ohranijo? Za ohranjanje, potrjevanje in obnavljanje etnične identitete so brez dvoma potrebni določeni simboli, obredi itd. Pri tem imajo pomembno vlogo različna kulturna, športna ali verska društva, združenja in organizacije, lokalne samouprave in podobne institucije, v katerih se združujejo pripadniki etnične skupnosti. Takšna kolektivna druženja, slovesnosti ali prireditve, ki pogosto potekajo v ustaljeni, tradicionalni obliki, utrjujejo kulturna sidrišča, obnavljajo in krepijo zaveze pripadnosti ter solidarnosti. Članstvo ali sodelovanje v društvih in organizacijah etnične skupnosti posamezniku posreduje pogloblitve elemente skupinske identitete in identifikacije, prav tako pa tudi mite, še posebej tiste, ki utrjujejo predstave o dolgotrajnem in nepretrganem obstoju neke etnične skupnosti (Južnič v Komac in Medvešek 2005, 322).

Članstvo v kulturnih društvih in podobnih organizacijah, v tem primeru srbske etnične skupnosti, torej posameznikom na določen način posreduje elemente skupinske identifikacije. Aktivisti društva se trudijo organizirati prireditve, ki so vodene v jeziku manjšinske skupnosti in na katerih so prikazani srbski običaji, v okviru teh pa pogosto promovirajo tudi literarna dela srbskih pesnikov in pisateljev ipd.

6 Kulturna društva v Sloveniji

Temeljna in najpomembnejša oblika takšnega namenskega narodnostnega povezovanja, ki jo že od 19. stoletja dobro poznajo tudi Slovenci (tako tisti, ki so ostali zunaj meja svoje matične države, kot tudi tisti v diaspori, to je v Evropi, Severni in Latinski Ameriki, kjer so se naselili kot izseljenci) in ki je na splošno značilna za želje in napore predvsem manjših narodnih skupin po ohranjanju njihove lastne identitete v večinskem drugorodnem etničnem okolju, je bila vzpostavljena in je zaživela tudi med pripadniki ABČHMS¹ v Sloveniji. Najpogostejšo obliko tega povezovanja je mogoče enačiti s pojmom oz. slovensko (ter slovansko) besedo – **društvo** (Kržišnik - Bukić in drugi 2003, 198).

Posledica zdajšnje velike gibljivosti ljudi in pretoka izjemnih količin informacij je, da nihče ne more živeti kot osamljen otok, saj smo vsi povezani s vsemi. Pogoj, da se lahko pogovarjamo med seboj, je poznavanje in priznavanje različnosti kultur. To ne more biti več zgolj »konjiček« redkih posameznikov, temveč je nujnost normalnega življenja in uspešnega družbenega razvoja. Sprejemanje večkulturnosti življenjskih okolij in medkulturni dialog kot način sožitja med ljudmi sta vse bolj poudarjeni usmeritvi mednarodnih organizacij, pri tem pa je pomembno, da ne ostanemo samo pri deklaracijah, ampak da si znamo v zvezi s tem zastaviti konkretne cilje. Posebej pomembno vlogo pri tem ima kultura, v tem okviru pa tudi kulturna društva kot najbolj razširjena oblika delovanja na kulturnem področju (Pivec 2008, uvodni del).

Normalno stanje, v katerem dandanes živi človeštvo, je večkulturnost. Žal, to ne pomeni, da v takšnem okolju tudi znamo živeti, ne da bi povzročali konflikte. Človeške skupnosti so pač umetne tvorbe, za katere se zavestno odločamo in ki jih moramo znati upravljati po pameti – način bivanja v večkulturnih skupnostih je medkulturni dialog. Ta ne nastane sam od sebe, temveč predvideva našo jasno opredelitev in upoštevanje pravil kulturnega vedênja – govor je celo o »medkulturni kompetenci«.

Kulturna društva gojijo kult »nacionalnega poslanstva«, to pa je povezano z njihovo preteklostjo, saj so najstarejša nastala že v »narodnobuditeljskem« čitalniškem obdobju. S to tradicijo ni nič narobe, če jo dopolnjujemo z odprtostjo do drugih kultur, katerih nosilci so

---

¹ ABČHMS – avtorica besedila s to kratico navaja pripadnike Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov.

številni priseljenci domala v vsakem slovenskem kraju. Redko, celo vse redkeje pa se dogaja, da bi tradicionalna kulturna društva svoje programe oblikovala v duhu večkulturnosti. V preteklosti jih je za to motivirala skupna država, tako da so folkloristi plesali tudi balkanska kola, zbori so peli venčke ljudskih pesmi oz. t. i. »rukovete« in dalmatinske pesmi, dramske skupine so segale po Nušiću, literarni večeri so bili večjezični, likovne razstave so potovale iz kraja v kraj itd. Ne gre za to, da bi bila organizacija takšnih prireditev zaradi novih državnih meja zdaj težavnejša, temveč gre predvsem za prevlado stališča, da to ne bi bila pravilna usmeritev kulturnih društev. Pogosto je navzoč celo strah pred obtožbami o »jugonostalgiji«, ki jih na kulturna društva naslavlja najbolj obskurni politiki (Pivec 2008, 3).

6.1 Kulturna društva »novih« narodnih skupnosti

Ko so številni Srbi, Hrvati, Bošnjaki, Makedonci, Albanci, Črnogorci tako rekoč čez noč postali tujci v svoji lastni državi, so se poleg obstoječih tradicionalnih društev kmalu razvila nova društva, v katerih so se začeli združevati pripadniki tako imenovanih »novih narodnih skupnosti«. Kako razumeti trditev, da so pripadniki ABČHMS čez noč postali tujci v svoji lastni državi?

Pred razpadom Jugoslavije so ti ljudje živeli in delali v Sloveniji, kamor so se preselili iz republik tedanje skupne države. Vsi so bili pripadniki skupne države in tako so se tudi opredeljevali. V Slovenijo so prispeli »s trebuhom za kruhom«, vendar v njej niso nameravali ostati do konca svojega življenja. Obravnavali so jo kot del njihove domovine, hkrati pa so vedeli, da je njihov rojstni kraj v drugi republici in da je njihova prava domovina republika, iz katere so prišli. Po razpadu SFRJ so v novi državi hitro postali tujci. V tej novi državi namreč ni bilo več skupnega jezika, slovenščina pa je precej drugačna od njihovega maternega jezika, drugačna je bila kultura, drugačni kot v nekdanji skupni državi pa so bili tudi cilji razvoja države in njena politika. Takrat se je bilo treba hitro odzvati in hitro ukrepati in veliki večini »tujcev« je uspelo izrabiti priložnost, ki jo je ponudila RS, in si pridobiti slovensko državljanstvo.

Ko se je končala »balkanska vojna« in ko so se nacionalistične težnje nekoliko umirile, so se začeli pripadniki teh na novo nastalih narodnih skupnosti v Sloveniji vse bolj dejavno vključevati v različne organizirane skupine in društva. Tako so nastajala predvsem številna kulturna društva srbskih, bošnjaških, hrvaških, albanskih in tudi drugih pripadnikov manjšin z območja nekdanje skupne države. Glede na to, da so po osamosvojitveni vojni status uradno

priznanih manjšin v RS že imeli pripadniki italijanske, madžarske in romske skupnosti, so se začeli pripadniki drugih narodnih skupnosti vse pogosteje združevati v kulturna društva, tako da so ta postala najbolj organiziran način njihovega združevanja.

6.2 Odnos RS do kulturnih društev »novih« narodnih skupnosti

Delo kulturnih društev »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji dandanes najbolj podpirajo Ministrstvo za kulturo RS, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti in mestne občine. V večini primerov gre za sofinanciranje različnih kulturnih programov in projektov ter za spodbujanje samoiniciativnega razvoja društev. Kljub temu pa morajo društva za pridobitev sredstev omenjenih institucij najprej poiskati druge vire financiranja in s tem pokazati določeno mero aktivnosti.

Republika Slovenija prek projektov Ministrstva za kulturo spodbuja različne načine kulturnega delovanja pripadnikov manjšinskih skupnosti. V programih posameznih projektov MK so navedeni cilji kulturne politike, ki jih to ministrstvo podpira prednostno. Cilji izhajajo iz ugotovitve o večkulturnosti slovenske družbe in iz ugotovitve, da na ozemlju Republike Slovenije obstajajo različne kulture, ki so vir bogastva različnosti in ki omogočajo ustvarjalno prepletanje kulturnih vzorcev. V zvezi s tem poudarjam predvsem cilje in nacionalni kulturni program RS, ker je po mojem pomembno, katere cilje in katere oblike dejavnosti podpira država Slovenija, in ker so cilji tega programa kar najbolj univerzalni in splošni. Tako je na primer poudarjeno, da si Republika Slovenija prizadeva:

- s posebnimi ukrepi, utemeljenimi na strokovni doktrini o manjšinah, spodbujati specifično kulturno dejavnost manjšinskih etničnih skupnosti in združevanje pripadnikov omenjenih skupnosti v skladu z izraženimi kulturnimi potrebami;
- spodbujati kulturni razvoj manjšinskih etničnih skupnosti (sofinanciranje dejavnosti, ki pomenijo aktivno sodelovanje manjšinskih umetnikov v programu posamezne manjšinske skupnosti, dejavnosti, ki so namenjene otrokom, sofinanciranje projektov, ki prispevajo k strokovnemu usposabljanju na področju kulture iz vrst pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti ipd.);
- spodbujati raziskovanje in poglobljeno spoznavanje manjšinskih kultur in medetničnih odnosov na področju kulture ter medkulturno razumevanje, vzajemno spoštovanje, sodelovanje in sožitje med različnimi etničnimi skupnostmi;

- spodbujati kulturno dejavnost v jezikih pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti;
- razvijati sodelovanje med Ministrstvom za kulturo, lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami pri financiranju programov manjšinskih etničnih skupnosti (Javni poziv 2009, načela)

7 Srbska narodna skupnost v Sloveniji

Čeprav se bom pri svojem pisanju osredotočil predvsem na novejšo zgodovino srbske skupnosti v Sloveniji in se ukvarjal z zdajšnjimi problemi pri ohranjanju kulture in identitete tega naroda, pa je treba pojasniti, kdaj so se Srbi začeli naseljevati na slovenskem ozemlju, kdaj je bil val doseljevanja največji in kako so se znašli v novem okolju.

7.1 Zgodovina naseljevanja na območju Slovenije

Turški osvajalski pohodi v 15. stoletju so številna ljudstva na območju južnega Balkana prisilili, da so zapustila svoje prostore in se preselila drugam. To je razlog, da tudi slovenski prostor ni ostal nedotaknjen in da so se na tem ozemlju naselili številni begunci, ki so bežali pred turškimi vpadi. Kljub temu da je vdor Turkov povzročil migracije tako Srbov kot Hrvatov, je hrvaški migracijski val naše kraje zgolj oplazil, zato pa se je na območju zdajšnje Slovenije za stalno naselilo toliko več migrantov srbskega rodu. Srbi so se na slovenskem etničnem ozemlju naselili v 16. stoletju. Na splošno so bili ti ljudje poimenovani Vlahi ali uskoki. Po narodnosti so bili po večini Srbi iz Bosne ali iz nekdanje srbske kraljevine in pravoslavne vere.

Vse do dandanes se je srbsko prebivalstvo ohranilo v nekaterih vaseh v Beli krajini, čeprav v 16. stoletju to ni bilo edino območje, ki so ga naselili uskoki. Na vseh drugih območjih so se namreč pribežniki asimilirali v tolikšni meri, da jih zdaj ni več mogoče zaslediti nikjer drugod. Kljub temu da je tudi na tem območju mogoče govoriti o vplivanju večinskega naroda in prepletanju kultur, pa sta se uskoška tradicija in kultura ohranili vse do zdaj. Prebivalci Bojanovcev, Marindola, Miličev in Paunovičev kot edinih ohranjenih srbskih vasi še vedno skušajo ohranjati svojo veroizpoved, delno pa tudi jezik in kulturo. V teh vaseh živi zanemarljivo majhno število Srbov (skupaj manj kot 300 ljudi), kljub temu pa si še vedno prizadevajo za ohranitev svoje narodne identitete. Po tem obdobju večjih migracij srbskega prebivalstva ni bilo vse do novejšega obdobja in migracijskih procesov v 20. stoletju. Migracijski procesi v Slovenijo in na druga območja Jugoslavije so potekali v celotnem obdobju obstoja te države. Če za obdobje med obema vojnama velja, da so bili migracijski procesi šibki, pa je bilo obdobje po drugi svetovni vojni občutno bolj dinamično (Komac 2003a, 5).

7.2 Migracije in razpršenost srbske narodne skupnosti na območju Slovenije

Kot obdobje največjih priseljevanj in migracij so v zgodovini zapisana sedemdeseta leta prejšnjega stoletja. Ob popisu prebivalstva Slovenije leta 1971 je bil delež Srbov v tej jugoslovanski republiki 1,20 % vseh prebivalcev oziroma 20.209 posameznikov, pri popisu leta 1981 pa 2,20 % vsega prebivalstva ali 41.695 ljudi. V desetletju je bilo to proporcionalno največje povečanje števila Srbov v Sloveniji. Ob najnovjšem popisu leta 2002 se je za Srbe opredelilo 38.964 ljudi oziroma 1,96 % vseh prebivalcev RS (Popis 2002).

7.3 Popisi prebivalstva

Tabela 1: Prebivalstvo po narodni pripadnosti v Sloveniji ²

Prebivalstvo po narodni pripadnosti v Sloveniji, popisi 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 in 2002						
	1953	1961	1971 ²⁾	1981 ²⁾	1991 ²⁾	2002
Narodna pripadnost						
	Število					
SKUPAJ	1.466.425	1.591.523	1.679.051	1.838.381	1.913.355	1.964.036
Narodno opredeljeni						
Slovenci	1.415.448	1.522.248	1.578.963	1.668.623	1.689.657	1.631.363
Italijani	854	3.072	2.987	2.138	2.959	2.258
Madžari	11.019	10.498	8.943	8.777	8.000	6.243
Romi	1.663	158	951	1.393	2.259	3.246
Albanci	169	282	1.266	1.933	3.534	6.186
Bošnjaki ³⁾	...	...	...	...	...	21.542
Črnogorci	1.356	1.384	1.950	3.175	4.339	2.667
Hrvati	17.978	31.429	41.556	53.882	52.876	35.642
Makedonci	640	1.009	1.572	3.227	4.371	3.972
Muslimani ⁴⁾	1.617	465	3.197	13.339	26.577	10.467
Srbi	11.225	13.609	20.209	41.695	47.401	38.964
Drugi	352	449	293	526	1.021	1.548
Narodno neopredeljeni						
Opredelili so se kot Jugoslovani	-	2.784	6.616	25.615	12.075	527
Opredelili so se kot Bosanci ⁶⁾	...	...	...	...	...	8.062
Regionalno opredeljeni	-	-	2.652	3.932	5.187	1.467
Drugi ⁷⁾	-	-	3.012	2.853	8.716	12.085
Niso želeli odgovoriti	...	...	...	...	...	48.588
Neznano	211	1.154	2.678	5.301	42.355	126.325

	Strukturni deleži (%)						
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	
Narodno opredeljeni							
Slovenci	96,52	95,65	94,04	90,77	88,31	83,06	
Italijani	0,06	0,19	0,18	0,12	0,15	0,11	
Madžari	0,75	0,66	0,53	0,48	0,42	0,32	
Romi	0,12	0,01	0,06	0,08	0,12	0,17	
Albanci	0,01	0,02	0,08	0,11	0,18	0,31	
Bošnjaki ³⁾	...	...	...	...	...	1,10	
Črnogorci	0,09	0,09	0,12	0,17	0,23	0,14	
Hrvati	1,23	1,97	2,47	2,93	2,76	1,81	
Makedonci	0,04	0,06	0,09	0,18	0,23	0,20	
Muslimani ⁴⁾	0,11	0,03	0,19	0,73	1,39	0,53	
Srbi	0,77	0,86	1,20	2,27	2,48	1,98	
Drugi	0,02	0,03	0,02	0,03	0,05	0,08	
Narodno neopredeljeni							
Opredelili so se kot Jugoslovani	-	0,18	0,39	1,39	0,63	0,03	
Opredelili so se kot Bosanci ⁶⁾	...	...	...	...	...	0,41	
Regionalno opredeljeni	-	-	0,16	0,21	0,27	0,07	
Drugi ⁷⁾	-	-	0,18	0,16	0,46	0,62	
Niso želeli odgovoriti	...	...	...	...	...	2,47	
Neznano	0,01	0,07	0,16	0,29	2,21	6,43	
3) Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine uvedena leta 1994.							
4) Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.							
6) V rezultatih prejšnjih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.							
7) Vključene so tiste osebe, ki so izjavile/označile, da so narodno neopredeljene.							

¹ Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2002).

V nasprotju s klasičnimi manjšinami (Italijani, Madžari) Srbi v RS niso naseljeni zgoščeno zgolj na enem območju, temveč so razpršeni po celotnem ozemlju. Kraj njihovega bivanja je primarno povezan predvsem z zaposlitvijo. Pripadnike srbske narodne skupnosti je mogoče najti v vseh slovenskih občinah. Njihovo število je največje v večjih industrijskih in urbanih središčih, zato Srbi med vsemi tujimi narodnimi skupinami veljajo za izrazito urbano populacijo. Na območju Ljubljane jih namreč živi več kot 13.100, to pa je več kot tretjina vseh, ki so se ob popisu opredelili za Srbe (Komac 2003a, 12).

Zgolj številke in statistični podatki pa ne povedo veliko o resničnem položaju srbske narodne skupnosti v Sloveniji. Popis prebivalstva, ki je temelj za »številčno« obravnavo naroda, omogoča vpogled zgolj v individualno dimenzijo, saj ljudi obravnava kot posameznike in jih ne uvršča v nobeno organizirano skupino. Popis prebivalstva tudi ne omogoča vpogleda v notranjo družbeno organiziranost skupine, zato je treba za ta namen poiskati druge vire.

7.4 Leto 1991 in prebujanje nove zavesti pripadnikov srbske narodne skupnosti

Ključna dejavnika za organiziranje Srbov na slovenskem ozemlju sta bila leto 1991 in osamosvojitve Slovenije. Vse do omenjenega leta namreč tako pripadniki srbske narodne skupnosti kot tudi vseh preostalih manjšinskih narodnih skupnosti v RS niso imeli nikakršnih potreb in nikakršne želje po združevanju in organiziranju v svoje lastne institucije in društva.

Razlog je seveda logičen in bolj ali manj samoumeven. Vse do osamosvojitve Slovenije so se namreč pripadniki različnih narodnih skupnosti v nasprotju s klasičnimi manjšinami, ki so svoj status pravno priznanih manjšin pridobile neposredno po drugi svetovni vojni, tako da so se organizirale in med seboj povezovala že dolgo pred letom 1991, počutili kot državljani iste države. Po drugi strani pa so se predstavniki »novih« narodnih manjšin po razpadu SFRJ znašli v novem okolju, ki je takšno postalo skoraj čez noč. In dejstvo je, da so pripadniki drugih narodnih skupnosti tako rekoč čez noč postali manjšina (Kržišnik - Bukić in drugi 2003, 194).

Ob prelomnem dejanju, kakršna je bila osamosvojitve Slovenije od Jugoslavije leta 1991, je treba opozoriti na pomembno spremembo narodne zavesti pri pripadnikih novih narodnih skupnosti, v tem primeru pri pripadnikih srbske narodne skupnosti. Če sta bili narodna identiteta in kolektivna zavest do tedaj manj v ospredju, se je poslej pri tistih ljudeh, ki so ob razpadu SFRJ ostali v tuji državi, nenadoma prebudila drugačna narodna zavest. Tudi če do tedaj niso imeli nikakršne potrebe po združevanju in povezovanju v kolektivne skupnosti, pa je to ob dejstvu, da niso več v matični državi, postalo že skoraj nujno za ohranitev njihove kulture in narodne identitete.

Tu je treba poudariti, da pripadniki vseh manjšin, ne samo srbske, v obdobju pred osamosvojitvijo Slovenije niso zatirali ali skrivali oziroma kakor koli drugače prikrivali svojega izvora in narodnosti. Res da ni bilo potreb po organiziranju v društva, kljub temu pa so v družbenem okolju, v katerem so živeli, na različne načine ohranjali in tudi predstavljali svojo narodnost, kulturo, kulinariko. Med nekdanjimi republikami skupne države so bile zelo dobro razvite oblike kulturnega, umetniškega, športnega in drugega povezovanja, tako da se

pripadniki teh narodov v Sloveniji niti niso mogli počutiti prikrajšane, hkrati pa so to kulturo spoznavali tudi v slovenskem družbenem prostoru (Kržišnik - Bukić in drugi 2003, 197).

Pred osamosvojitvijo so bile posebnosti pripadnikov drugih etničnih skupnosti opazne zlasti na verskem področju. Muslimanski verniki sicer niso dobili džamije, čeprav je bilo v zadnjih letih veliko govora tudi o evalvaciji tega projekta, vendar so imeli v vseh krajih, v katerih je bilo muslimansko prebivalstvo gosteje naseljeno, svoje molilnice in verske centre. Pravoslavni verniki so že v obdobju Kraljevine Jugoslavije na zelo ugodni lokaciji v Ljubljani dobili svojo cerkev, ki je še dandanes ena izmed lepših in najmogočnejših stavb. V istem obdobju sta bili zgrajeni tudi pravoslavni cerkvi v Mariboru in Celju.

Tisto, kar je treba še posebej poudariti, je tudi odnos pripadnikov srbske manjšine v Sloveniji do države »matice«. Priča smo namreč prav posebni situaciji, saj Srbi v Sloveniji izvirajo iz treh različnih republik oziroma držav: iz Bosne in Hercegovine, Srbije in Hrvaške. Kaj je matična država za Srba, ki je doma iz Banjaluke, za Srba, ki je doma iz Niša, ali za Srba, ki je doma iz Knina? Se Srbi lahko poistovetijo s Srbijo kot svojo domovino, kot jedrom srbske narodne zavesti in kot svojo prvobitno državo? Po premisleku je odgovor na dlani: v tem primeru univerzalen odgovor ni mogoč niti ni mogoča opredelitev za eno samo državo. Zavest o matični domovini oziroma državi je popolnoma subjektivna in individualna opredelitev vsakega posameznika. V svoji podzavesti vsi ohranjajo zavest o srbski narodnosti, ta pa se potem še dodatno povezuje z državo, v kateri posameznik živi. Srb iz Bosne in Hercegovine se ne bo opredelil kot »Srbijanec« iz Srbije, temveč kot bosanski Srb, nasprotno pa se bo Srb iz Srbije identificiral s pojmom »Srbijanec«. Prav tako se bo Srb z območja Hrvaške opredelil kot Srb iz Srbske krajine, s tem da Krajina sega tako na območje Bosne in Hercegovine kot tudi na območje Hrvaške. Ob vsem tem pa je še vedno treba upoštevati, da se bodo vsi Srbi čutili »Srbe«, in to ne glede na svoj izvor in ne glede na državo, v kateri živijo, saj je zanje narodna pripadnost pomembnejša od državne pripadnosti.

7.5 Organiziranje pripadnikov srbske narodne skupnosti v kulturna društva v Sloveniji

Spomnimo se, kakšne so bile razmere in kaj se je dogajalo takoj po osamosvojitvi Slovenije. Na ozemlju na novo nastale samostojne države je bilo poleg »matičnega« slovenskega naroda tudi precej pripadnikov drugih narodov, drugačnega verskega izročila in tudi drugačne kulture in tako je tudi dandanes. Najštevilnejši med njimi so pripadniki srbske manjšine ali srbske narodne skupnosti. Vse dokler so živeli v okviru iste države, tj. SFRJ, pripadniki te manjšine

niso čutili nobene potrebe po združevanju, ki bi temeljilo na narodnostni oz. etnični pripadnosti. Ko pa so v nekdanji svoji, skupni državi postali tujci (to sem opisal že v prejšnjem poglavju), so se iz več razlogov začeli med seboj povezovati in se organizirati v klube, društva in skupine. Bolj kot občutek zavrženosti – ta sicer po mojem mnenju ni bil temeljno vodilo organiziranja – sta se med pripadniki etnične manjšine pojavila občutek etnične oz. narodne pripadnosti in zavest o tem, da je to pripadnost treba ohraniti in jo prenesti na prihodnje rodove. Ko je večina pripadnikov srbske manjšine prevzela ponujeno slovensko državljanstvo, so se hkrati tudi zavedli, da bo Slovenija postala prva domovina njihovih otrok in potomcev, sami pa so Slovenijo prevzeli kot svojo drugo domovino, v kateri so si ustvarili nov dom.

7.5.1 Humanitarne akcije kot prve oblike organiziranja

Organiziranje pripadnikov srbske narodne skupnosti v Sloveniji je v prvih letih po osamosvojitvi, dokler je potekala vojna na območju Bosne in Hercegovine, temeljilo predvsem na humanitarni dejavnosti. Dejstvo je bilo, da so vse krutosti vojne prizadele številne sorodnike, starše in prijatelje pripadnikov srbske skupnosti v Sloveniji. In vsi tisti, ki so imeli to srečo, da so živeli v RS, so v obdobju od leta 1992–1996 postali dejavni prav na humanitarnem področju. Z akcijami zbiranja prostovoljnih prispevkov, hrane, oblačil, zdravil ..., skratka, vsega, kar so ljudje, ki so se znašli v vojni, nujno potrebovali, so se pojavile prve oblike neformalnega organiziranja in povezovanja med ljudmi, ki so kot pripadniki srbske narodne skupnosti živeli v Sloveniji. Humanitarne akcije so bile v veliki meri poglavitna aktivnost in tudi razlog za to, da so se ljudje začeli organizirati, ker so na ta način želeli pomagati svojim sorodnikom in staršem. Številni pripadniki srbske skupnosti v Sloveniji so med vojno izgubili kakega sorodnika ali prijatelja, zato kakršne koli druge oblike druženja in zbiranja, namenjenega zabavi, niso bile primerne. Ljudje so čutili dolžnost pomagati svojim prijateljem in sorodnikom v stiski, hkrati pa so tudi sami trpeli skoraj tako kot ljudje, ki so živeli na vojnem območju.

Šele po koncu balkanskih vojn in po normalizaciji razmer v Bosni in Hercegovini, od koder izvira večina pripadnikov srbske narodne skupnosti v Sloveniji, so se ti lahko bolj sprostiti, se začeli zbirati in organizirati v različne klube, ki so pozneje prerasli v društva. Šele takrat so se tudi zavedli, da se lahko njihova dejavnost razširi na različna področja. Sprva so se sicer družili na različnih družabnih večerih in zabavah, pozneje pa so začeli organizirati tudi različne dogodke in prireditve. Najprej so bile to športne prireditve, kmalu pa so začele v

okviru društev nastajati tudi folklorne sekcije. Izmed folkloristov so se potem izluščili tisti, ki so se želeli udeleževati na dramskem ali literarnem področju ipd.

Med vojno se pripadniki novih narodnih skupnosti niso želeli pretirano izpostavljati, zato so se začeli aktivneje združevati šele po koncu vojne in po normalizaciji razmer. Kmalu so svoje dejavnosti začeli prikazovati tudi širši slovenski javnosti, ta pa jih je sčasoma tudi vse bolj sprejemala.

7.5.2 Zdajšnja srbska kulturna društva

V obdobju interneta, množičnih medijev in komunikacij je javnosti vsekakor dostopnih veliko več podatkov. Večina kulturnih društev in njihovih zvez je v zadnjem obdobju svoje delo nadgradila in promovirala tudi na svojih uradnih spletnih straneh, zato je o njih dostopnih veliko več informacij. Tako kot so se s problemi točnosti, ažurnosti in objektivnosti podatkov spopadali raziskovalci, ki so že pred menoj želeli preverjati število društev v Sloveniji in njihove dejavnosti, sem se s temi problemi srečal tudi sam. Ob tem naj poudarim, da večino društev, ki sem jih analiziral in jih navajal v svojem delu, poznam tudi sam, zato sem vse podatke, ki so bili »sumljivo nerealni«, izločil iz analize.

Po pregledu najnovejših podatkov naj bi bilo v Republiki Sloveniji zdaj registriranih 27 srbskih kulturnih društev. Od teh jih je štirinajst povezanih v Zvezo srbskih društev Slovenije (ZSDS), preostalih trinajst pa jih deluje nepovezano. Zanimivo je, da se je število srbskih kulturnih društev v Sloveniji v obdobju od leta 2002 do 2009 skoraj podvojilo. Po podatkih, pridobljenih za raziskavo o etničnih manjšinah v Sloveniji iz leta 2003, je bilo tega leta v Sloveniji registriranih približno 15 srbskih društev (Kržišnik - Bukič in drugi 2003, 235), samo šestih let pozneje pa jih je bilo na območju Slovenije registriranih že 27. Naj opozorim, da sem pri pregledu društev upošteval samo kulturna društva pripadnikov srbske narodne manjšine in da sem namerno izpustil vse druge oblike organiziranja (politične, športne in podobne organizacije), saj so po mojem mnenju cilji in nameni združevanja v teh organizacijah drugačni, zato ne vplivajo na razvoj in ohranjanje identitete prek kulturnih dejavnosti, h katerim sem se usmeril v svoji analizi.

V Zvezo srbskih društev Slovenije (ZSDS) so povezani:

- Kulturno društvo »Brdo«, Kranj,
- Kulturno-umetniško društvo »Izvor«, Ljubljana,

- Srbsko društvo »dr. Mladen Stojanović«, Velenje,
- Kulturno-umetniško društvo »Mladost«, Ljubljana,
- Srbsko kulturno-umetniško društvo »Vidovdan«, Ljubljana,
- Srbsko prosvetno društvo »Nikola Tesla«, Postojna,
- Srbsko kulturno društvo »Novo mesto«, Novo mesto,
- Srbsko kulturno društvo »Petar Kočić«, Kranj,
- Srbsko kulturno društvo »Sava«, Hrastnik,
- Srbsko kulturno društvo »Sloga«, Nova Gorica,
- Društvo Srbska skupnost, Ljubljana,
- Plesno kulturno-umetniško društvo »Sveti Nikola«, Maribor,
- Srbsko kulturno-prosvetno društvo »Sveti Sava«, Kranj,
- Kulturno-prosvetno športno društvo »Vuk Karadžić«, Radovljica.

Kot samostojno društvo je registrirana tudi krovna ZSDS, vendar je poglavitni cilj te organizacije združevanje preostalih društev (Zveza srbskih društev Slovenije).

Preostala srbska kulturna društva, ki niso povezana v ZSDS:

- Srbsko kulturno društvo Maribor, Maribor,
- Akademsko kulturno-umetniško društvo »Kolo«, Koper,
- Kulturno društvo »Mihajlo Pupin«, Ljubljana,
- Srbsko kulturno-humanitarno društvo »Desanka Maksimović«, Celje,
- Kulturno-umetniško društvo »Mladi svet«, Kranj,
- Kulturno društvo »Srbska kulturna zajednica«, Ljubljana,
- Zveza organizirane srbske diaspore Slovenije, Ljubljana,
- Internacionalno kulturno društvo »Štajerska skupnost«, Maribor,
- Društvo »Vukova zadužbina«, Ljubljana,
- Kulturno-umetniško društvo »Multimedija – AV«, Ljubljana,
- Srbsko kulturno, glasbeno in športno društvo »Semberija«, Ljubljana,
- Srbski kulturni klub, Ljubljana,
- Združenje srbskih književnikov Slovenije, Ljubljana
(Veleposlaništvo Republike Srbije).

Iz navedenega je razvidno, da velika večina društev pripadnikov srbske narodne skupnosti deluje na območjih, na katerih živi največje število pripadnikov srbske manjšine.

Največ registriranih srbskih kulturnih društev (12) oziroma skoraj polovica vseh, ki delujejo v Sloveniji, je v Ljubljani. To je tudi logično, če vemo, da na območju Ljubljane živi več kot trinajst tisoč Srbov (tretjina vseh, ki so se v Popisu 2002 opredelili za Srbe).

Na drugo mesto po številu registriranih srbskih kulturnih društev se uvršča Kranj, saj so v tem mestu na Gorenjskem registrirana štiri srbska društva.

V Mariboru sta registrirani dve srbski kulturni društvi, po eno kulturno društvo pa je registrirano v Celju, Velenju, Hrastniku, Novem mestu, Postojni, Kopru, Novi Gorici in Radovljici.

8 Analiza dejavnosti srbskih kulturnih društev v Sloveniji

Za boljšo predstavo o dejavnostih srbskih kulturnih društev bom podrobneje analiziral delovanje nekaterih izbranih društev. Skušal bom približati njihov notranji duh, prikazati probleme, s katerimi se spopadajo, pa tudi to, da so društva in njihovo delovanje pogosto odvisna od maloštevilnih posameznikov, entuziastov, ki s svojo nadpovprečno voljo in vztrajnostjo nenehno motivirajo preostale člane ter vplivajo na to, da opustijo nekatere ustaljene vzorce vedênja in tudi razmišljanja, da bi se lahko prilagodili okolju in družbi, v kateri živijo in delujejo.

Seveda v analizi ni mogoče prikazati dela vseh društev, ki obstajajo v Sloveniji, poleg tega pa na ta način pridobljeni podatki niti ne bi bili pravo merilo vseh iskanih podatkov. Zato sem se osredotočil zlasti na prakso dela dveh društev – gre za edini dve srbski društvi v Sloveniji, ki sta pridobili status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture.

8.1 Funkcija statusa v javnem interesu na področju kulture

Status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, je najobjektivnejši kazalnik dejavnega, raznovrstnega in kakovostnega dela posamezne institucije, v tem primeru srbskega kulturnega društva. Status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, pridobi tisto društvo, ki poleg splošnih pogojev, določenih v zakonu o društvih, izpolnjuje tudi poseben pogoj, da je:

- bodisi osrednjega pomena,
- bodisi da izvaja kulturne dejavnosti, ki so po kakovosti ali po pomenu primerljive s kulturno dejavnostjo javnih zavodov,
- bodisi da izvaja kulturne dejavnosti, ki po vsebini dela ali po načinu delovanja dopolnjujejo mrežo javnih zavodov.

Splošni pogoji za delovanje društva se nanašajo tudi na to, da so kulturna društva združenja, v katera se posamezniki združujejo z namenom, da:

- izvajajo kulturne dejavnosti,
- združujejo poklice na posameznih področjih kulture,
- se ukvarjajo s strokovnimi vprašanji na posameznih kulturnih področjih,
- izvajajo dejavnosti na področju kulturne vzgoje in izobraževanja,
- prispevajo k dostopnosti do kulturnih dobrin in k razvoju kulturnih dejavnosti (Uradni list RS 2007, št. 77).

Tudi 80. člen ZUJIK navaja, da za področja delovanja, ki so na področju kulture v javnem interesu, štejejo področja iz 4. člena tega zakona ob upoštevanju Nacionalnega programa za kulturo. Četrty člen tega zakona pa navaja, da so v kulturne dejavnosti uvrščene vse oblike ustvarjanja, posredovanja in varovanja kulturnih dobrin na področju nepremične in premične kulturne dediščine, besednih, uprizoritvenih, glasbenih, vizualnih, filmskih, avdiovizualnih, intermedijskih in drugih umetnosti na področju založništva in knjižničarstva, kinematografije in na drugih kulturnih področjih (Uradni list RS 2007, št. 77).

Na podlagi teh dejstev lahko sklepamo, da je lahko društvo, ki s svojim delom uresničuje zahteve omenjenega zakona in si pridobi omenjeni status, tudi reprezentativno društvo. Takšno društvo je lahko vir podatkov o tem, na kakšen način si tovrstna društva prizadevajo ohranjati občutek etnične identitete med svojimi člani ter v kolikšni meri so pri tem uspešni.

Izmed vseh 27 srbskih kulturnih društev v Sloveniji sta si status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, s svojim delovanjem pridobili samo **Društvo Srbska skupnost iz Ljubljane** in **Kulturno društvo Brdo iz Kranja**. Gre za dve sorodni društvi s podobnim programom in podobnimi usmeritvami, katerih osrednji cilj je ohranitev srbske narodne identitete. Obe društvi želita pripadnike srbske manjšine v Sloveniji združevati na kulturnen način, ob prirejanju kulturnih, izobraževalnih in družabnih prireditev, razlikujeta pa se predvsem po načinu izvajanja projektov in po usmerjenosti v ciljno populacijo.

Za Društvo Srbska skupnost velja, da je usmerjeno k »elitnejši« kulturi, v okviru katere se združujejo intelektualni potenciali društva. Društvo je bolj kot v kvantiteto svojih dejavnosti in članstva usmerjeno v kakovostne programe in projekte. Zaradi tega je njegovo članstvo

maloštevilno, tudi zato, ker ni usmerjeno v množično, popularno kulturo. Vodstvo društva se tega zaveda, saj so jih po njegovih navedbah druga društva večkrat kritizirala, češ da težijo h kulturnemu elitizmu (Kržišnik - Bukič in drugi 2003, 238).

Na drugi strani pa je Kulturno društvo Brdo iz Kranja usmerjeno v bolj množične dejavnosti, tako glede števila udeležencev kot tudi glede aktivnih izvajalcev programa. V vodstvu omenjenega društva delujejo predvsem srednje in tudi nižje izobraženi kadri. Število članov v Kulturnem društvu Brdo je veliko večje kot v Društvu Srbska skupnost, večina pa jih je iz delavskega ter iz nižjega in višjega srednjega sloja. Opazno je, da se predvsem druga generacija članov in njihovi potomci izobražujejo in sestavljajo nov, bolj izobražen sloj ljudi.

Gre torej za ilustrativna primera, pri katerih je mogoče uskladiti oba koncepta in načina delovanja, ustvarjati kakovostne programe in izvajati kakovostne kulturne projekte, namenjene tako bolj »intelektualno« usmerjeni populaciji kot tudi širši, množični populaciji »srednjega razreda«.

Poglavitni namen in cilj moje analize je predvsem ugotoviti, na kakšen način in v kolikšni meri dejavnosti obeh društev vplivajo na ohranjanje etnične identitete pripadnikov srbske narodne skupnosti, predvsem z vidika pridobljenega statusa društva, ki deluje v javnem interesu. Pri pregledu dejavnosti in usmeritev društev sem se najprej usmeril v statuta društev, ki sta bili iztočnici za raziskavo, ob tem pa sem pridobil tudi informacije o dejavnostih obeh društev in o številu različnih sekcij, ki delujejo v okviru obeh društev.

8.2 Društvo Srbska skupnost

Društvo Srbska skupnost je bilo ustanovljeno leta 1991 v Ljubljani in velja za eno prvih srbskih kulturnih društev, ustanovljenih na območju Republike Slovenije. Namen ustanovitve društva je bil, da bi se v njem prostovoljno združile osebe, ki bi izražale, oblikovale in uresničevale svoje podobne interese v skladu s splošnimi interesi okolja, v katerem živijo. Društvo je nepridobitna, nestransarska in nepolitična kulturno-izobraževalna in humanitarna organizacija, ki svojo dejavnost opravlja v interesu svojih članov in pripadnikov srbske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. V statutu Društva Srbska skupnost je tudi navedeno, da je bil temeljni namen ustanovitve društva ohranjanje in nadaljnji razvoj narodne, kulturne

in duhovne identitete članov društva ter pripadnikov srbske manjšine v Republiki Sloveniji (Statut društva Srbska skupnost, 2 člen).

Po statutu društvo uresničuje svoje cilje in naloge z dejavnostmi, kot so:

- kulturna dejavnost (organizacija kulturno-umetniških prireditev, plesnih in drugih tečajev, knjižnica, čitalnica ter druge kulturne prireditve),
- izobraževalna dejavnost (organizacija pouka srbskega jezika, srbske književnosti in zgodovine, organizacija predavanj ipd.),
- informativna in založniška dejavnost,
- športna in rekreativna dejavnost,
- socialno-humanitarna dejavnost (oblikovanje sklada socialne pomoči in humanitarnega sklada),
- sodelovanje s podobnimi organizacijami v Sloveniji in tujini.

Vse navedene dejavnosti društvo izvaja v več sekcijah: folklorni, dramski, glasbeno-instrumentalni in literarni ter v pevskem zboru (Statut društva Srbska skupnost, 4. člen).

Dejstvo pa je, da so statuti vseh društev navadno zastavljeni širše in z več ponujenimi dejavnostmi, kot jih v praksi tudi v resnici izvajajo. V Društvu Srbska skupnost večino svojih ciljev in dejavnosti tudi uresničujejo, vendar so bile nekatere sekcije v celotnem obdobju njegovega obstoja dejavnejše in zato tudi uspešnejše, druge pa so bile manj dejavne in seveda tudi manj uspešne pri svojem razvoju. Pri tem društvu izstopajo predvsem dramska, založniška, literarna in glasbena dejavnost. V minulih letih je bila dejavna tudi folklorna sekcija, a je leta 2006 prenehala delovati. Gre za logično posledico usmeritve društva v organizacijo prireditev izobraževalnega značaja, solističnih koncertov, dramskih iger. Društvo Srbska skupnost je v obdobju od leta 1997 do zdaj organiziralo več kot 120 prireditev v srbskem jeziku in vse so bile kakor koli povezane s srbsko narodno manjšino, med drugim:

- koncerte različnih srbskih glasbenikov ter pevskih zborov in glasbenih zasedb – 19 prireditev (gre za koncerte vrhunskih srbskih glasbenikov, akademikov, ki so v organizaciji Društva Srbska skupnost gostovali v Sloveniji, ali za koncerte glasbenikov, pripadnikov srbske skupnosti v Sloveniji, ki so se priselili v Slovenijo in se zaposlili v kateri od glasbenih institucij (Slovenska filharmonija, glasbene šole ipd.);

- dramske predstave srbskih avtorjev ali pripadnikov srbske manjšine v Sloveniji – 24 prireditev (večino predstav z različno tematiko – med drugim o vrednotah ljubezni in družine, srbski zgodovini, narodni identiteti Srbov, položaju srbske narodne skupnosti v tuji državi oz. v Sloveniji – je v srbskem jeziku izvedla dramska sekcija »Teater Paradoks«, ki je najbolj prepoznavna sekcija društva, njeni člani pa so tako člani društva kot tudi njegovi simpatizerji);
- literarne dejavnosti, kot so izdajanje knjig v srbskem jeziku, literarni večeri – 21 projektov (v zvezi s tem je treba omeniti zelo kakovosten časopis Društva Srbska skupnost »Beseda«, ki bralcem ponuja prispevke z izobraževalno in intelektualno vsebino in ki je po večini pisan v srbskem jeziku in srbski pisavi, torej cirilici; izjema so samo slovenski avtorji, katerih prispevki so objavljeni v slovenskem jeziku);
- prireditve duhovnega in izobraževalnega značaja – 25 prireditev (obiski verskih objektov in sodelovanje na slovesnostih ob verskih praznikih na območjih Srbije ter Bosne in Hercegovine);
- predavanja o srbskem jeziku, zgodovini potomcev iz Srbije ter Bosne in Hercegovine – 11 prireditev;
- folklorni nastopi in organizacija folklornih večerov – 14 prireditev;
- prireditve zabavnega značaja, druženja članov – 6 prireditev;
- razstave slik in fotografij – 3 projekti;
- humanitarna dejavnost – 5 projektov.

(Društvo Srbska skupnost).

Društvo ima tudi svojo spletno stran, na kateri lahko pridobimo zelo veliko informacij o društvu in njegovih dejavnostih. Spletna stran je prevedena tudi v srbski jezik. To kaže, kateri ciljni populaciji je namenjena, hkrati pa je tudi del ohranjanja etnične identitete pripadnikov srbske narodne skupnosti in članov društva.

Vabila na prireditve so napisana v srbskem jeziku in po večini tudi v srbskem črkopisu, tj. v cirilici, s čimer društvo nazorno kaže svojo usmeritev v ohranjanje izvornega tradicionalnega izročila.

8.3 Kulturno društvo Brdo

Kulturno društvo Brdo je bilo ustanovljeno leta 1994 v Kranju. Prvotni cilji in nameni ustanovitve društva pa so bili drugačni od namena ustanovitve Društva Srbska skupnost. Kulturno društvo Brdo je namreč nastalo na podlagi humanitarnih dejavnosti, ki so jih izvajali posamezniki, ti pa so se zaradi lažjega organiziranja in usklajevanja povezali in ustanovili društvo. Kmalu so se dejavnosti društva razširile, tako da so nastale tudi posamezne sekcije.

V statutu društva je med drugim zapisano: »Društvo je prostovoljno, osrednje združenje Srbov, ki so po poreklu (sami ali njihovi predniki) iz Bosne in Hercegovine, člani pa so lahko tudi Srbi iz drugih držav in osebe, ki izrazijo utemeljen razlog za članstvo in od katerih je pričakovati, da bo njihovo članstvo prispevalo k izpolnitvi temeljnih ciljev društva, in ki kot člani izražajo, oblikujejo in uresničujejo svoje posebne interese, v skladu s splošnimi interesi okolja, v katerem živijo« (Statut kulturnega društva Brdo, 3 člen).

Statut poudarja več ciljev in namenov društva, in sicer:

- ohranjanje narodne in kulturne identitete članov društva ter drugih pripadnikov srbske narodne skupnosti v RS;
- izobraževalno dejavnost (organizacijo pouka srbskega jezika, srbske književnosti in zgodovine, organizacijo predavanj in drugih dejavnosti za člane);
- kulturno dejavnost (prireditve, knjižnično dejavnost, večere poezije, plesne tečaje, zabavne prireditve);
- založniško in informativno dejavnost;
- ponudbo različnih kulturnih vsebin slovenskemu kulturnemu prostoru;
- usmerjanje kulturne dejavnosti v povezovanje z različnimi etničnimi skupinami, katerega cilj so multietnične dejavnosti;
- stalno in redno sodelovanje s podobnimi kulturnimi organizacijami in ustanovami v Republiki Sloveniji, še zlasti pa sodelovanje in ohranjanje stikov s kulturnimi organizacijami na območju Srbije ter Bosne in Hercegovine.

V 4. členu statuta je poleg navedenih ciljev poudarjeno tudi prizadevanje za razvoj prijateljstva in sodelovanja med srbskim in slovenskim narodom, prav tako pa tudi prizadevanje, da bi odnosi med člani temeljili na medsebojni pomoči, solidarnosti, spoštovanju in človekovem dostojanstvu (Statut kulturnega društva Brdo, 4. člen).

Tudi v zvezi s statutom tega društva lahko ugotovimo, da so njegova določila zelo široka, prav tako pa tudi, da so posamezne dejavnosti društva morda celo prerasle njegove cilje oziroma da se niso razvile v tolikšni meri, kot je bilo zapisano in pričakovano.

V Kulturnem društvu Brdo je dejavnih šest sekcij, in sicer folklorna, dramska, literarna, planinska, vokalna in športno-šahovska sekcija. Po navedbah društva je zdaj vanj včlanjenih nekaj manj kot sto pripadnikov srbske narodne skupnosti, vendar je članstvo specifično, saj je opredeljeno kot družinsko. Glede na to je torej vanj včlanjenih približno 350 ljudi, poleg članov društva pa se med njegove pripadnike štejejo tudi člani posameznih sekcij, ki sicer niso člani društva.

Folklorna sekcija društva šteje 110 članov, dramska sekcija 11, vokalna sekcija 7, planinska sekcija 15 ter športno-šahovska sekcija 20 članov. Skupaj je torej v društvu dejavnih nekaj manj kot 500 pripadnikov srbske narodne skupnosti.

V nasprotju z Društvom Srbska skupnost, v katerem so v ospredju dramska, založniška in glasbena dejavnost, je pri Kulturnem društvu Brdo izrazito v ospredju folklorna dejavnost, to pa dokazuje tudi število članov te sekcije. Poleg tega v društvu veliko pozornosti namenjajo organizaciji kulturno-zabavnih prireditev, na katerih omogočajo druženje tako svojim članom kot tudi njihovim sorodnikom, ter športnih prireditev, na katere brez večjih težav privabijo večje število udeležencev in obiskovalcev.

Ker je bila leta 2002 izvedena raziskava o statusu in dejavnostih srbske manjšine, pa tudi zaradi aktualnosti, sem se v analizi dejavnosti in delovanja Kulturnega društva Brdo osredotočil na obdobje od leta 2003 naprej. Kot je bilo že omenjeno, se je namreč število srbskih kulturnih društev v Sloveniji najbolj povečalo prav v tem obdobju, zato so podatki iz tega obdobja tudi najbolj relevantni za ugotovitve in oceno zdajšnjega položaja srbske skupnosti.

Na podlagi velikega števila projektov, katerih kakovost je preseгла meje lokalnega kulturnega prostora in ki so prispevali h krepitvi identitete srbske narodne skupnosti na celotnem ozemlju Republike Slovenije, je Kulturno društvo Brdo leta 2005 pridobilo status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture. Kulturno društvo Brdo je tako v obdobju od leta 2003 do danes na različnih področjih izvedlo 196 prireditev in projektov.

- Folklorna dejavnost (udeležba folklorne skupine na različnih festivalih, organizacija folklornih festivalov, izmenjave med folklornimi skupinami iz države matice, nastopi v različnih mestih po Sloveniji in tujini – skupaj 94 prireditev).

Folklorna dejavnost kot vodilna dejavnost tega društva je hkrati tudi posebna zgodba o ohranjanju srbske narodne in kulturne identitete nasploh, zato bom o tem govoril še v posebnem poglavju.

- Prireditve kulturno-zabavnega značaja (druženja članov društva in njihovih sorodnikov – 32 prireditev).

Za te prireditve člani po navadi pripravijo krajši kulturni program z recitali, ki jih izvajajo mlajši člani društva, ali z nastopom katere od pevskih sekcij društva oziroma z animacijo z družabnimi igrami. Kulturnemu programu sledi zabava s plesom (tradicionalnim kolom), namenjena zabavi in sprostitvi članov društva. Gre torej za množične prireditve, katerih cilj je združevati člane društva in utrjevati njihovo medsebojno pripadnost.

- Športne dejavnosti (organizacija nogometnih in šahovskih turnirjev, udeležba športne sekcije na turnirjih in športnih prireditvah – 26 prireditev).
- Izobraževalna dejavnost (predvsem izobraževanje članov društva na seminarjih folklorne ter njihova udeležba na predavanjih o srbskem jeziku in srbski književnosti – 18 prireditev).
- Dejavnosti na področju književnosti in literature (organizacija literarnih večerov in sodelovanje na njih – 15 prireditev).
- Organizacija večerov tradicionalne kuhinje, običajev in ljudskega izročila – 9 prireditev.

8.4 Folklorna dejavnost – najbolj množična dejavnost društev

Glasba je specifična ljudska izraznost, ki človeka spremlja tako rekoč od rojstva do smrti. Glede na to si posebno pozornost zasluži ljudska glasba, še posebej v odnosu do ljudi, ki živijo zunaj meja svoje domovine. Tako v svojem uvodnem razmišljanju o odnosu med ljudsko glasbo in identiteto pravi Strajnar (2001, 95). Z njim se povsem strinjam, vendar naj dodam, da je poleg ljudske glasbe, ki človeka spremlja vse njegovo življenje, enako pomemben in spremljajoč dejavnik v človekovem življenju tudi ljudski ples in da zanj velja podobno, kot pravi Strajnar (2001, 95) za pesem: *Prepričan sem, da ljudska pesem skupaj z jezikom predstavlja ključno povezavo, ki ohranja, stimulira in krepi posameznikov občutek za identiteto ter kolektivni občutek pripadnosti narodu, saj (ljudska pesem) vsebuje formalne elemente in vsebine, ki so povezane z določenimi okoliščinami.*

Ljudska pesem in ljudski ples gradita človekovo narodno pripadnost in identiteto, zato sta mogoče najbolj izraziti kategoriji ljudskih običajev. Kljub temu pa sam pojem **folklor** vsebuje še veliko več: odnose med ljudmi, bivališča ljudi, njihovo delo, stvaritve, orodja, ples, pesmi, jezik ...

Pojem »folklor« torej obsega veliko širšo konotacijo družbe, kot je to videti na prvi pogled. Folklor v dobesednem pomenu pomeni »običaji ljudi«, vendar med te spada malodane vse. To pravzaprav pomeni, da se identiteta posameznega človeka kot individuuma in tudi narodne skupnosti vzpostavlja zaradi »folklore« in tudi prek nje. Vse, kar v življenju počnemo, je del neke folklore. Če je človek oropan svojega bivališča, če je na tak ali drugačen način odmaknjen od svojega domačega okolja, v katerem se je v otroštvu in ob pomoči »folklore« socializiral in se z njim identificiral, potem pa se je znašel v novem, sicer sorodnem, a drugačnem okolju, se bo moral zelo potruditi za ohranitev svoje izvirne identitete. Nobenega dvoma ni, da se bo moral pri tem prilagoditi tudi novemu okolju ter s tem sprejeti tudi lokalno kulturno in lokalno folkloro, vse to pa bo brez dvoma vplivalo na nastanek neke nove, modificirane kulture, ki bo sicer temeljila na stari, vendar bo vsebovala tudi prvine novega okolja in nove družbo.

Zato je za pripadnike srbske manjšine v Sloveniji izjemno pomembno, kako in na kakšen način bodo ohranili svojo narodno identiteto. Če je analiza pokazala, da so se začeli

povezovati v društva in da so v njih ustanovili posamezne sekcije, in če drži, da folklor zajema skoraj vsa področja človekovega življenja, potem lahko trdimo, da je za ohranjanje narodne identitete ključna prav folklorna dejavnost društev. Ta dejavnost vsekakor ni edina dejavnost, ki ima velik vpliv na ohranjanje in prebujanje narodne zavesti in identitete. Ker se sam z njo ukvarjam že dolgo časa, jo tudi najbolj poznam, tako da lahko na podlagi osebnih izkušenj sklepam o nekaterih dejstvih, navedenih v analizi, ki je seveda usmerjena v pripadnike srbske narodne skupnosti.

Kot rečeno, je najbolj množična dejavnost srbskih kulturnih društev v Sloveniji prav folklorna dejavnost. Tovrstna sekcija namreč deluje kar v 16 srbskih kulturnih društvih od skupaj 27, kolikor jih deluje v Sloveniji, poleg tega pa se v društvih nobena druga (dramska, literarna, športna ipd.) sekcija ne pojavlja tako pogosto kot folklorna. Med temi 16 društvi je nekaj celo takih, v katerih deluje samo folklorna sekcija. Očitno je bila prav ta povod za ustanovitev kulturnega društva, saj institucionalizacija precej poveča možnosti za pridobivanje finančnih sredstev na podlagi projektnih razpisov državnih kulturnih institucij (KUD Mladi svet Kranj, PKD Sveti Nikola Maribor, SKUD Vidovdan Ljubljana, AKUD Kolo Koper).

Folklorna dejavnost je najbolj množična tako po številu dejavnih članov sekcij in po številu folklornih prireditev, ki jih organizirajo društva, kot tudi po številu obiskovalcev programov oz. folklornih prireditev.

Za ilustracijo navajam dogodke, povezane s folklorno dejavnostjo nekaterih srbskih kulturnih društev, ki so se zgodili samo v letu 2008:³

KD Brdo Kranj:

- Marec 2008: gostovanje 45 članov folklorne skupine iz Kranja pri društvu Izvor v St. Gallenu v Švici. KD Brdo s tem društvom sicer sodeluje pri izmenjavi članov. Prireditve se je udeležilo več kot 700 gledalcev.
- 31. maja 2008: 5. Đurđevdanske igre, letni koncert skupine, Prešernovo gledališče v Kranju, 85 nastopajočih, 280 obiskovalcev. Prireditve je bila vodena v srbskem jeziku, program je bil izveden kot zgodba, ki jo stari oče pripoveduje svojemu vnuku. Vanjo

---

³ Podatke sem pridobil na internetnih straneh društev ali pa sem se prireditve udeležil sam.

so bila vključena številna zgodovinska dejstva ter informacije o verskih praznikih in ljudskih običajih.

- Maj 2008: udeležba 40 članov folklorne skupine na evropskem prvenstvu srbske folklore v Sarajevu. Na njem je sodelovalo več kot tisoč folkloristov iz devetih evropskih držav in iz 33 kulturnih oziroma folklornih društev. V dveh dneh si je prvenstvo ogledalo več kot 1.500 obiskovalcev.
- Od 6.–13. julija 2008: udeležba na mednarodnem festivalu in seminarju tradicionalnih iger in plesa; na njem je sodelovalo 48 članov društva iz Kranja.
- Od 2.–4. julija 2008: mednarodnega festivala MIFF (CIOFF) v Umagu in Portorožu se je udeležilo 35 članov društva iz Kranja.
- 25. marca 2008: nastop folklorne skupine na zabavi ob dnevu žena, KD Primskovo, Kranj.
- Nastopi osmih srbskih folklornih skupin iz Slovenije na Velikonočnem koncertu pred pravoslavno cerkvijo v Ljubljani; 3.500 gledalcev.
- 20. junij 2008: nastop 120 članov treh srbskih društev na večeru tradicionalnih iger in pesmi v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani; 220 gledalcev.
- 26. julij 2008: nastop na »Kranjfestu« v Kranju.
- Oktober 2008: nastop na »Srečanju skupin drugih etničnih manjšin in skupnosti« na Jesenicah.
- 23. oktober 2008: organizacija in udeležba folklorne skupine na 6. festivalu »Razigrana mladost« v dvorani Prešernovega gledališča v Kranju; 220 nastopajočih iz 7 društev, 280 obiskovalcev.
- 14. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Srečanje srbskih folklornih skupin Slovenije« v dvorani Španski borci v Ljubljani. Na prireditvi v organizaciji ZSDS je nastopilo 11 folklornih skupin s 300 nastopajočimi; več kot 400 gledalcev.
- 6. november 2008: nastop na festivalu »Etnofolk« v Kranju, 180 nastopajočih, nekaj več kot 150 gledalcev.

(Kulturno društvo Brdo)

SKPD Sveti Sava Kranj:

- 27. januar 2008: nastop folklorne skupine na svetosavski prireditvi v Kranju, 70 nastopajočih iz dveh srbskih društev iz Kranja, več kot 400 gledalcev.
- Maj 2008: gostovanje folklorne skupine na TV Srbije v Beogradu.
- Maj 2008: udeležba folklorne skupine na evropskem prvenstvu srbske folklore v Sarajevu.
- 6. junij 2008: nastop folklorne skupine na konferenci »Govoriš medkulturno«.
- 23. oktober 2008: nastop folklorne skupine na 6. festivalu »Razigrana mladost« v Kranju.

(Srbsko kulturno prosvetno društvo Sveti Sava Kranj).

KUD Mladost Ljubljana:

- 8. marec 2008: nastop folklorne skupine na »Koncertu ljudskih plesov in pesmi« v Ljubljani.
- 12. april 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Prva obletnica delovanja SKD« v Novem mestu.
- 14. junija 2008: nastop folklorne skupine na »Dnevih srbske kulture« v Ljubljani; nekaj več kot 50 nastopajočih, več kot 300 gledalcev.
- 3. september 2008: nastop folklorne skupine na festivalu »Razigrana srca« v Novi Gorici. Na njem je nastopilo 150 članov petih društev iz Slovenije; 250 gledalcev.
- 20. september 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Sosed sosedu« v Ljubljani.
- 7. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Folklorni dnevi Jesenice 2008«.
- 8. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Dan otroške folklore in poezije«, Ljubljana, KD Črnuče. Na njej je nastopilo 50 otrok in mladostnikov; 200 gledalcev.
- 8. november 2008: nastop na prireditvi »Etno Folk« v Kranju.
- 14. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Srečanje srbskih folklornih skupin Slovenije«, ki jo je v dvorani Španski borci v Ljubljani organizirala ZSDS.
- 29. november 2008: nastop na »Koncertu srbskih ljudskih plesov in pesmi«. Na prireditvi je nastopilo 65 izvajalcev; 220 gledalcev.

(Kulturno društvo Mladost Ljubljana).

SKUD Vidovdan, Ljubljana

- 14. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Srečanje srbskih folklornih skupin Slovenije«, ki jo je v dvorani Španski borci v Ljubljani organizirala ZSDS.
- 23. oktober 2008: nastop folklorne skupine na festivalu »Razigrana mladost« v Kranju.
- 6. november 2008: nastop na festivalu »Etnofolk« v Kranju; 180 nastopajočih, nekaj več kot 150 gledalcev.
- 20. junij 2008: nastop na večeru tradicionalnih iger in pesmi v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani. Na prireditvi je sodelovalo 120 članov treh društev; 220 gledalcev.
- 26. april 2008: nastop na Velikonočnem koncertu pred pravoslavno cerkvijo v Ljubljani. Na njem je nastopilo osem srbskih folklornih skupin iz Slovenije; 3.500 gledalcev.
- 21. junij 2008: nastop na Festivalu »Hrastnik 2008«.
- Nastop na »Bazarju«, Gospodarsko razstavišče v Ljubljani, 30 nastopajočih, več kot tisoč obiskovalcev prireditve.
(Srbsko kulturno umetniško društvo Vidovdan).

SKD Maribor:

- 13. januar 2008: nastop folklorne skupine na proslavi pravoslavnega novega leta v Mariboru, 35 nastopajočih, približno 200 obiskovalcev prireditve.
- 28. februar 2008: nastop folklorne skupine na redni letni skupščini društva v Mariboru, 30 nastopajočih, približno 150 obiskovalcev prireditve.
- 28. april 2008: nastop folklorne skupine na proslavi praznika mestne četrti v Mariboru, 25 nastopajočih, približno 100 obiskovalcev prireditve.
- 8. maj 2008: 1. letni koncert skupine SKD Maribor, 80 obiskovalcev prireditve.
- 17. maj 2008: nastop folklorne skupine na folklornem festivalu »Đurđevak« v Celju, 35 nastopajočih, približno 300 obiskovalcev prireditve.
- Od 5.–7. septembra 2008: gostovanje folklorne skupine v Bratuncu v Bosni in Hercegovini.
- 21. september 2008: nastop folklorne skupine na festivalu v Murski Soboti, 30 nastopajočih, približno 250 obiskovalcev prireditve.

- 13. januar 2008: nastop folklorne skupine na »Božičnem koncertu« na Pedagoški fakulteti v Mariboru, 35 nastopajočih, približno 200 obiskovalcev prireditve.
- 23. december 2008: nastop folklorne skupine na humanitarnem koncertu SEŠ v Mariboru, 35 nastopajočih, približno 350 obiskovalcev prireditve. (Srbsko kulturno društvo Maribor).

SKD Sloga, Nova Gorica:

- 14. november 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Srečanje srbskih folklornih skupin Slovenije«, ki jo je organizirala ZSDS v dvorani Španski borci v Ljubljani.
- 3. september 2008: nastop folklorne skupine na festivalu »Razigrana srca« v Novi Gorici; 150 nastopajočih iz petih društev iz Slovenije, 250 obiskovalcev prireditve.
- 14. junij 2008: folklorna skupina je kot gost makedonske folklorne skupine »Ohridski biseri« nastopila na kulturni prireditvi v Zelenem gaju pri Novi Gorici.
- 15. junij 2008: nastop folklorne skupine na uvodni kulturni prireditvi v Novi Gorici ob zabavi društva.
- 21. junij 2008: nastop na festivalu »Hrastnik 2008«, 25 nastopajočih, več kot 250 obiskovalcev.
- 6. julij 2008: nastop folklorne skupine na prireditvi »Srečanje slovenske diaspore« na gradu Kromberg.
- 6. december 2008: folklorna skupina je kot gost društva »Nikola Tesla« iz Postojne nastopila na kulturno-zabavni prireditvi v Postojni (Srbsko kulturno društvo Sloga).

Med izbrana društva sem uvrstil Kulturno društvo »Brdo« (KD Brdo) iz Kranja, Srbsko kulturno-prosvetno društvo »Sveti Sava« (SKPD Sveti Sava) iz Kranja, Kulturno-umetniško društvo »Mladost« (KUD Mladost) iz Ljubljane, Srbsko kulturno-umetniško društvo »Vidovdan« (SKUD Vidovdan) iz Ljubljane ter Srbsko kulturno društvo Maribor (SKD Maribor) in Srbsko kulturno društvo »Sloga« (SKD Sloga) iz Nove Gorice.

Prva štiri omenjena društva po svoji aktivnosti, številu nastopov in kakovosti programa brez dvoma sodijo na vrh srbske folklorne in tradicionalne ustvarjalnosti na območju RS. Poleg

tega imajo vsa štiri društva razmeroma veliko članov folklorne sekcije, to pa je glede na to, da na območju Ljubljane in Kranja živi največje število pripadnikov srbske narodne skupnosti, tudi razumljivo. Podatke o številu članov folklorne sekcije so mi posredovali predsedniki vseh štirih društev, ti pa so:

- KUD Mladost, Ljubljana: 160 članov folklorne sekcije v štirih podsekcijah,
- KD Brdo, Kranj: 110 članov folklorne sekcije v štirih podsekcijah,
- SKUD Vidovdan, Ljubljana: 70 članov folklorne sekcije v dveh podsekcijah,
- SKPD Sveti Sava, Kanj: 80 članov folklorne sekcije v štirih podsekcijah.

Zaradi primerjave med dejavnostjo društev v »osrčju« države in na drugih območjih ter zaradi bolj reprezentativnega vzorca sta navedeni tudi društvi iz Maribora (40 članov v eni skupini) in Nove Gorice (40 članov v dveh skupinah). Ob navajanju nastopov folklornih skupin so podani tudi podatki o številu nastopajočih in številu gledalcev, ki potrjujejo izjemno dejavnost članov oz. veliko udeležbo otrok in mladine. Poleg tega število nastopov kaže tudi, za kako množične organizacije gre in kako pogosto je sodelovanje teh društev na različnih festivalih in kulturnih prireditvah.

9 Pomen kulturnih društev pri ohranjanju identitete Srbov v Sloveniji

Navedeni podatki dokazujejo, da je folklorna dejavnost reprezentativna dejavnost srbskih kulturnih društev v Sloveniji, zato ta brez dvoma vpliva tudi na ohranjanje narodne identitete Srbov. Večina tistih strokovnih vodij skupin, ki je usposobljena za delo z mladimi in ki ima določeno znanje o tradicionalni srbski kulturi, skuša namreč dolgoročno v mladostnikih zbuditi željo po spoznavanju njihovih korenin in kulturnega izročila njihovega naroda, hkrati pa jih vzgojiti tudi v spoštovanju različnosti in drugačnosti, s katerimi se srečujejo v svojem vsakodnevnem življenju.

V zvezi z delom folklornih sekcij, ki delujejo v okviru srbskih kulturnih društev, velja poudariti, da je pogovorni jezik na vajah in srečanjih *srbski*. Tako vodje skupin pri opisih plesov in poučevanju uporabljajo tradicionalna poimenovanja plesov in pesmi ter posameznih običajev ali verovanj. Ob umeščanju posameznih plesov v njihov izvorni prostor člani sekcije spoznavajo tudi *geografska območja Srbije* in tista območja v Bosni in Hercegovini, na Hrvaškem, v Makedoniji, Romuniji, Bolgariji in na Madžarskem, na katerih so v preteklosti živeli Srbi. Poleg geografskih dejstev člani spoznavajo tudi *zgodovinska dejstva*, npr. naseljevanje Srbov na teh območjih, njihov kulturni razvoj itd., zgodovino oblačilne kulture in zgodovino razvoja tradicionalnih inštrumentov, vse to pa prispeva k zavedanju članov o njihovi lastni narodni identiteti. K večjemu zavedanju članov o njihovih koreninah veliko prispevajo tudi folklorni nastopi. *Že folklorni kostumi*, v katere se preoblečejo člani in ki so dokaj nazorni posnetki narodne noše, brez dvoma veliko prispevajo k spremenjeni identiteti med nastopom.

Obleka ponazarja zelo značilen kulturni fenomen, saj je povezana tako z družbo in s posamezno skupino kot z vsakim posameznikom posebej. Poleg tega da varuje človekovo telo, se po obleki tudi prepoznavamo, saj smo zaradi nje drugačni od preostalih. Obleka je znak identitete in integracije vsakega posameznega člana družbe. Na oblikovanje ljudske obleke vplivajo naravno okolje, kulturno-zgodovinski vplivi in osebni ustvarjalni duh, zato je narodna noša eden izmed najbolj večplastnih ustvarjalnih dosežkov neke družbe (Terzić 2008, 17).

Ob predpostavki, da se vsak folklorist zaveda tega, v »koga« ali v »kaj« se oblači ob folklornih nastopih, da se zaveda geografskega območja, ki ga s svojim plesom in svojo pesmijo predstavlja, da je seznanjen z zgodovino tega naroda, lahko sklepamo, da s tovrstnimi dejavnostmi spoznava, ustvarja in utrjuje svojo narodno pripadnost.

Ker vse člane društva tesno povezuje delo v folklorni sekciji, ker se folkloristi srečujejo po večkrat na teden, ker se med prevozi na vaje in nastope med seboj spoznavajo tudi njihovi starši, ki so konec koncev tudi njihovo najzvestejše občinstvo, ker se starši udeležujejo tudi skupnih potovanj in ker skupaj s svojimi otroki organizirano obiskujejo prireditve, imajo vse te dejavnosti zelo velik vpliv na ohranjanje, spoznavanje in opredeljevanje narodne identitete.

Naj se na tem mestu znova vrnem k uporabi jezika kot enega izmed ključnih konstitutivnih elementov vzpostavljanja narodne identitete v teh skupinah. Tista generacija priseljencev, ki se je pri svojih osemnajstih letih ob koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja naselila v Sloveniji, si tu ustvarila dom in začela novo življenje, se med seboj še vedno sporazumeva v srbskem jeziku. Velika večina teh priseljencev se je dokaj dobro naučila slovenskega jezika, kljub temu pa to znanje ni dovolj dobro za sproščeno sporazumevanje v širši družbi. Njihovi otroci oziroma druga generacija priseljencev, ki so se rodili v Sloveniji, s slovenskim jezikom nimajo nikakršnih težav, hkrati pa vse manj uporabljajo srbski jezik. Najpogosteje ga uporabljajo zgolj v komunikaciji s svojimi starši in včasih v družbi drugih potomcev priseljencev, vendar je njihovo primarno sredstvo sporazumevanja, ki ga uporabljajo v družbi, slovenski jezik.

Prav zaradi ohranjanja narodnega izročila in jezika prednikov je delovanje kulturnih društev tako pomembno. V teh društvih namreč vse člane in privrženice spodbujajo k čim pogostejši uporabi srbskega jezika, vsaj med druženjem v okviru društva in na društvenih prireditvah. Tudi zato vse prireditve potekajo v srbskem jeziku. Obiskovalci teh so vedno nagovorjeni v srbskem jeziku, saj skušajo društva zavest o pomembnosti ohranjanja jezika njihovih staršev in prednikov prenesti tudi na mlajše generacije.

10 Zaključek

Ali dejavnost kulturnih društev pozitivno vpliva na ohranjanje narodne identitete Srbov v Sloveniji? Svojo hipotezo lahko potrdim na podlagi več dejavnikov:

- Pripadniki srbske narodne skupnosti v Sloveniji, včlanjeni v kulturna društva, imajo več stikov s svojim maternim jezikom, prav tako pa tudi s kulturo, tradicijo in običaji svojega naroda.
- Število članov kulturnih društev je veliko in se še vedno povečuje, to pa priča o tem, da so pripadniki srbske skupnosti sprejeli kulturna društva kot del svojega načina življenja v Sloveniji. Člani se v delo društev vključujejo iz različnih osebnih razlogov, kljub temu pa pri vseh lahko najdemo nekatere skupne. Večina članov je potomcev pripadnikov srbske narodne skupnosti, ki si želijo bolje spoznati srbsko kulturo in ohranjati srbsko ljudsko izročilo, nekaj pa je tudi takih, ki se želijo zgolj družiti in zabavati.
- Člani se spoznavajo med seboj in s tem obnavljajo tudi pozabljene sorodstvene vezi.
- V društvih je veliko možnosti za spoznavanje pripadnikov srbske narodne skupnosti med seboj in s tem za nastajanje novih družin.
- Zanimljivo ni niti to, da pripadniki srbske narodne skupnosti prek dela v kulturnih društvih pridobijo »kakovostno izobrazbo« o svoji narodni identiteti.

Glede na vse navedeno je kulturna društva brez dvoma treba podpirati in jim pomagati, da obstanejo. To pa ne velja samo za kulturna društva srbske narodne skupnosti, ampak za vse kulturne aktiviste vseh narodnih skupnosti, ki si na ta način po eni strani prizadevajo ohranjati narodno pripadnost, po drugi pa mladim posredujejo tudi določeno moralo in etiko, ki postajata v sodobnem času vse bolj iskani vrednoti. Aktivno delo kulturnih društev prispeva tudi k temu, da številni mladi ne ostajajo na »ulicah« in da niso žrtve zasvojenosti vseh vrst. Navaja jih na samodisciplino in odgovornost, ki jo pridobijo s tem, da ne predstavljajo več samo sebe, ampak tudi neko kulturno ustanovo.

11 Literatura

1. Connolly, William E. 2002. *Identity\Difference; democratic negotiations of political paradox*. University of Minnesota: Press Minneapolis / London.
2. Debeljak, Aleš, Tomaž Krpič in Luka Arsenjuk. *Nacionalna identiteta in kultura*. Dostopno prek: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/nacik1.pdf> (16. december 2008).
3. Gomezel - Mikolič, Vesna. 1999. *Povezanost narodne in jezikovne zavesti, Jezik in slovstvo* 1999. Zveza slavističnih društev Slovenije. Dostopno prek: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/045/55c02.htm#1> (15. junij 2009).
4. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. 2009. *Javni poziv za izbor kulturnih projektov na področju različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS. 2009.* Dostopno prek: [http://www.mk.gov.si/si/razpisi_pozivi_in_javna_narocila/javni_pozivi/?tx_t3javnirazpis_pi1\[show_single\]=875](http://www.mk.gov.si/si/razpisi_pozivi_in_javna_narocila/javni_pozivi/?tx_t3javnirazpis_pi1[show_single]=875) (14. junij 2009).
5. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
6. Komac, Miran. 2003. Nove narodne skupnosti. V *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji*, ur. Vera Kržišnik – Bukič, 38-45. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
7. --- 2003a. Srbi v Sloveniji. *Beseda, časopis za kulturo* III (3).
8. Komac, Miran in Mojca Medvešek, ur. 2005. *Percepcije slovenske integracijske politike*. Dostopno prek: http://www.inv.si/DocDir/PublikacijePDF/2005/Percepcije_2005_2ponatis.pdf (29. junij 2009).
9. Kržišnik - Bukič, Vera, Vera Klopčič in Miran Komac 2003. *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji – ABČHMS v RS*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
10. *Kulturno društvo »Brdo« Kranj*. 2009. Dostopno prek: <http://www.kd-brdo.com/> (8. julij 2009).
11. *Kulturno-umetniško društvo »Mladost« Ljubljana*. 2009. Dostopno prek: <http://www.kud-mladost.net> (8. julij 2009).

12. Pivec, Franci. 2008. *Vloga kulturnih društev v medkulturnem dialogu*. Dostopno prek: <http://www.zveza-kds.si/kultura/franci-pivec-vloga-kulturnih-drustev-v-medkulturnem-dialogu.htm> (17. junij 2009).
13. Statistični urad Republike Slovenije 2002. *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002*. Dostopno prek: http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=7 (17. 6. 2009).
14. Rizman, Rudi, ur. 1991. *Študije o etnonacionalizmu*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
15. Roter, Petra. 2005. Opredeljevanje manjšin. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 6-69. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
16. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2000. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=identiteta&hs=1 (5. marec2010).
17. *Srbsko kulturno društvo »Sloga« Nova Gorica*. 2010. Dostopno prek: <http://www.skdsloga.eu>Smith, Anthony D. 1991. *National identity*. London: Penguin Books.
18. (13. februar 2010).
19. *Srbsko kulturno društvo Maribor*. 2010. Dostopno prek: <http://www.skdmb.info> (22. april 2010).
20. *Srbsko kulturno-prosvetno društvo »Sveti Sava« Kranj*. 2009. Dostopno prek: <http://www.svetisava.si/> (8. julij 2009).
21. *Srbsko kulturno-umetniško društvo »Vidovdan« Ljubljana*. 2009. Dostopno prek: <http://www.skud-vidovdan.si/> (8. julij 2009).
22. Statut društva Srbska skupnost. 2001. Dostopno prek: http://srbska-skupnost.si/images/stories/o_drustvu/statut.pdf (6. julij 2009).
23. *Statut Kulturnega društva Brdo*. 2005.
24. Strajnar, Julijan. 2001. Folk music and identity. V *Music and minorities – Glasba in manjšine*, ur. Svanibor Pettan, Adelaida Reyes in Maša Komavec, 95-102. Ljubljana: ICTM.
25. Šuljić, Tomica. 2005. *Ignoriranje obstoja ustavno nepriznanih manjšin*. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200532/clanek/slo--manjsine-tomica_suljic (17. junij 2009).
26. Terzić, Ivan 2008. *Narodne nošnje Srba*. Beograd: Komart.

27. Veleposlaništvo Republike Srbije v Sloveniji. 2009. *Srbska društva v Sloveniji*.
Dostopno prek: http://www.ambasadasrbije.si/srbska_drustva.html (24. junij 2009).
28. Volčič, Zala 2008. *Mediji in identiteta, (Medijski) Prostori identitete in pripadnosti*,
Maribor: Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.
29. *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)*. Ur. l. RS 77/2007.
Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200777&stevilka=4066>
(4. julij 2009).
30. *Zveza srbskih društev Slovenije*. 2009. Dostopno prek: www.zsds.si (10. avgust 2009).